

ECONOMISCH-STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN DE STICHTING HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

1 oktober 1969

54e jrg.

No. 2715

Verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

H. C. Bos; R. Iwema; L. H. Klaassen;
H. W. Lambers; P. J. Montagne; A. de Wit

REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

J. van der Burg

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck

INHOUD

Prof. Dr. W. Albeda:

Loondebat tussen gisteren en eergisteren 945

Dr. J. H. Spiegelberg:

Twaalf jaar sociale politiek in de EEG 946

Ir. P. H. van der Valk:

De overgangprocedure in het verkeer 951

Prof. Dr. H. W. J. Wijnholds:

De dollar als spil van het monetaire stelsel 954

Drs. L. B. Padmos:

Belastingheffing van coöperaties... 957

Drs. L. A. van der Linden:

Waar bemoeien ze zich mee? 959

Uit de tijdschriftenmap 953-960

Mededelingen..... 956-964

Geld-enkapitaalmarkt... 961

Boekennieuws 962

Loondebat

tussen gisteren en eergisteren

Het debat over de Loonwet, dat bijna aanleiding werd tot een kabinetscrisis, toont aan hoezeer een politieke discussie verwijderd kan zijn van de werkelijke problemen van de dag. De discussie liep over incidenteel ingrijpen der regering in individuele CAO's en over een tijdelijke terugschakeling naar een geleide loonpolitiek in geval van nood.

Mijn stelling is, dat het parlement zich met wezenlijker vragen zou behoren bezig te houden dan met deze probleemstelling van gister en eergister. De jaren zestig hebben op overtuigende wijze aangetoond, dat voor een beleid gericht op een beheersing der loonontwikkeling veel meer nodig is dan een ministeriële bevoegdheid tot ingrijpen in CAO's. Dit ingrijpen werkt niet als de arbeidsmarkt reeds overspannen is. De macht van de minister schiet tekort, wanneer hij niet geruggesteund is door de instemming met zijn beleid bij werkgevers en werknemers en hun organisaties. De minister vraagt om een bevoegdheid die hij, gegeven de omstandigheden van vandaag en morgen, niet zal kunnen waarmaken zonder dat hij zijn opponenten van vandaag overtuigt.

Zijn opponenten, en met name het NVV, verzetten zich tegen 's ministers voorstellen met een heftigheid, die ook de sterk geïnteresseerde toeschouwer verrast. En die slechts te verklaren is uit de frustraties, die vakbondsleiders hebben ondergaan in de lange jaren van mislukte loonpolitiek. Sommigen pleiten voor een vrijheid in de loonvorming, waarvan de onwerkbaarheid voortdurend wordt bewezen in alle delen van de wereld. Horen wij niet argumenten van de minister, die het tien jaar geleden goed zouden hebben gedaan, en is de vraag om ongelimiteerde vrijheid niet nog ouder? Is dit niet het debat tussen gisteren en eergisteren?

Het debat dat werkelijk zou moeten plaatsvinden zou zich niet mogen beperken tot het al of niet incidenteel ingrijpen in de lonen. Het debat waarop wij wachten is dat over de inpassing der loonvorming in een inkomenspolitiek van een bredere strekking. Het grote manco van de huidige benadering is immers, dat hierbij de loonpolitiek slechts gezien wordt vanuit het negatieve aspect van de inflatiebestrijding. Doordat op deze wijze slechts de looninkomens onder schot komen, plaatst men de werknemers-groepering in een uitzonderingspositie. Hieraan kan geen vakbeweging op den duur haar medewerking geven.

De beheersing der loonvorming kan slechts met enige kans op succes worden ondernomen indien zij deel uitmaakt van een breed opgezet beleid gericht op de bewuste verbetering der inkomensverdeling. Indien men zo'n beleid niet wenst of de mogelijkheid ertoe niet ziet, is het beter de loonvorming vrij te laten en de inflatiebestrijding met andere instrumenten te ondernemen. Door zich op het doodlopende pad van het alleen-maaringrijpen-in-de-lonen door te gaan wekt de regering mateloze irritatie bij de vakbeweging, waardoor de hele opzet van ons sociaal-economisch beleid wordt verstoord (wij vrezen het ergste voor het SER-akkoord van juni jl.), zonder enige kans op werkelijk resultaat.

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

W. Albeda

Twaalf jaar sociale politiek in de EEG*

Op 1 januari a.s. loopt de twaalfjarige overgangperiode van het EEG-Verdrag ten einde. De heer Spiegelenberg, Hoofd van de hoofdafdeling Europese integratie en Benelux van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid, heeft hierin aanleiding gevonden de balans op te maken van hetgeen in deze periode op het gebied van de sociale politiek in de EEG is tot stand gekomen.

Weinig terreinen van de Europese integratie dragen een zo omstreden karakter als dat van de sociale politiek. Wie erover schrijft of spreekt lokt altijd wel ergens tegenspraak uit. Of men stelde de zaak te somber voor — dat za al gauw het oordeel zijn van de regeringen en hun ambtenaren, die zich geen geringe moeite getroosten er iets van te maken binnen een verdragskader dat niet veel speelruimte biedt — óf men krijgt het verwijt te horen, dat men de zaak te rooskleurig schetste. En dan zijn woordvoerders van werknemersorganisaties of hun geestverwanten in Europees of nationaal parlement aan het woord.

Hoe dan ook: er is ook op sociaal gebied in de nu ten einde lopende overgangperiode van het EEG-Verdrag heel wat omgegaan. Zoveel zelfs, dat het volstrekt onmogelijk zou zijn daarvan een alomvattend overzicht te willen geven in het bestek van een tijdschriftartikel. Grote beperking is nodig. Die beperking zij daarin gezocht, dat voor de relevante verdragsbepalingen de balans der ontwikkelingen op dit moment wordt opgemaakt, met weglating van chronologische en andere details. Voor een goed begrip en juiste evaluatie kan een aantal inleidende opmerkingen van meer algemene aard niet worden gemist.

ER IS GEEN GEMEENSCHAPPELIJK SOCIAAL BELEID.....

De Europese Economische Gemeenschap is gedacht en opgezet als een *economische unie*. Zij zal dus — uiteindelijk — naar binnen gekenmerkt zijn door een vrij onderling goederen-, diensten-, personen- en kapitaalverkeer en door een gemeenschappelijk economisch beleid. Haar uiteindelijke doelstellingen hebben echter een wijdere strekking. In de preambule van het Verdrag is enerzijds sprake van de politieke doelstelling van een steeds hechter verbond tussen de Europese volkeren, van versterking van de waarborgen voor vrede en vrijheid. En anderzijds is sprake van de sociale doelstelling — „wezenlijk” voor het integratiestreven — van een voortdurende verbetering van de levens- en arbeidsomstandigheden van deze volkeren.

Er is slechts ogenschijnlijk een tegenspraak tussen deze „wezenlijke” doelstelling van het streven naar integratie en het feit dat het EEG-Verdrag op sociaal gebied slechts een gering aantal concrete verplichtingen inhoudt. Gezien de opzet van de Gemeenschappelijke Markt als een economische unie is het zelfs niet toevallig, dat de bedoelde bepalingen in wezen niet zozeer een typisch sociaal karakter dragen, maar dat zij er veeleer op gericht zijn deels het goed functioneren van de economische unie mogelijk te maken en

voor een ander deel een van haar essentiële kenmerken te realiseren. Wat het eerste betreft denke men aan de bepalingen omtrent de equal pay, de betaalde vakantie en de vergoeding van overuren. Wat het tweede betreft gaat het om al die bepalingen, die ertoe strekken het vrije intracommunautaire verkeer van werknemers tot stand te brengen door het opheffen van discriminerende nationale regelingen en te bevorderen door het treffen van gemeenschappelijke regelingen op het punt van de sociale zekerheid en de beroepsopleiding.

Voor het tot stand brengen van de economische unie was een uitvoerige regeling met betrekking tot arbeidsvoorwaarden en arbeidsomstandigheden niet alleen niet no ig. Een opdracht tot het prealabel gelijk trekken („harmoniseren”) van arbeidsvoorwaarden en sociale voorzieningen zou zelfs te enen male verwerpelijk zijn geweest in zoverre, dat daardoor de welvaartsdoelstelling van de economische unie bij voorbaat zou zijn geschaad. Die vraagt immers om een optimale arbeidsverdeling. Het verdrag gaat er dan ook in artikel 117 terecht van uit, dat de „verbetering van de levensstandaard en van de arbeidsvoorwaarden van de werknemers” primair het gevolg zal zijn van de werking van de gemeenschappelijke markt. Door het opheffen van de belemmeringen van het onderlinge goederen-, diensten-, personen- en kapitaalverkeer, door het realiseren dus van de gemeenschappelijke markt niet alleen voor produkten maar ook voor de produktiefactoren, zal de „harmonisatie” ofwel de onderlinge aanpassing van de sociale stelsels „op de weg van de vooruitgang” vanzelf worden bevorderd.

Men kan de zaak ook nog van een andere kant benaderen. Voorafgaand aan de formulering van de „wezenlijke” doelstelling van de integratie, waarvan hierboven reeds gewag werd gemaakt, spreekt de preambule van het EEG-Verdrag van „economische en sociale vooruitgang” als van een twee-eenheid. Ook deze terminologie en haar consequenties lijken nogal eens hun te ontgaan, die zo grif kritiek uitoefenen op de geringe voortgang van wat zij plegen te noemen „de sociale harmonisatie” in de Europese Gemeenschap of op het feit dat „de sociale politiek” in EEG-verband maar niet van de grond wil komen.

Sociale vooruitgang in de zin van „voortdurende verbetering van levens- en arbeidsomstandigheden” is niet

---

*¹ Deze beschouwing wordt, zij het in iets verkorte vorm en in het Engels, eveneens gepubliceerd in het oktobernummer van *Common Market*. De uitgevers hiervan (Kluwer/Samsom) gingen gaarne akkoord met publikatie in *ESB*.

alleen te bereiken door het voeren van sociale politiek in eigenlijke zin. Sociale politiek — c.q. in Europees verband sociale harmonisatie — kan slechts tot positieve resultaten voeren indien zij blijft binnen de grenzen van hetgeen economisch verantwoord is. Als deze grenzen worden doorbroken, keert de wal het schip; er treedt dan bestedingsinflatie, kosteninflatie, werkloosheid en/of enigerlei ander ongewenst effect op. De economische situatie stelt dus grenzen aan mogelijkheden en tempo van realisering van sociale desiderata, nationaal zo goed als in Europees verband. Omgekeerd is het ook zo, dat zonder een alert en vooruitstrevend sociaal beleid de economische ontwikkeling kan leiden tot scheeftrekkingen, tot verstoring van het economisch proces tenslotte. Economische en sociale vooruitgang, economisch en sociaal beleid — op het niveau van de overheid, nationaal of Europees, maar ook in het vlak van het bedrijfsleven — zijn derhalve ten nauwste met elkaar verweven.

Artikel 104 van het EEG-Verdrag zegt, dat *iedere Lid-Staat* het economisch beleid voert, dat noodzakelijk is om het evenwicht van *zijn* betalingsbalans te verzekeren en het vertrouwen in *zijn* valuta te handhaven, waarbij *hij* — iedere Lid-Staat *voor zichzelf* dus — zorg draagt voor een hoge graad van werkgelegenheid en een stabiel prijspeil (en, zou er nu aan zijn toegevoegd: voor een redelijke economische groei en een redelijke inkomensverdeling). Deze primaire verantwoordelijkheid van de Lid-Staten voor de *eigen* economische politiek wordt nog eens uitdrukkelijk bevestigd door de artikelen 6, 105 en 145 van het Verdrag, ongeacht of daar nu staat dat de Lid-Staten *hun* economisch beleid coördineren dan wel dat de Raad zorg draagt voor de coördinatie van het algemeen economisch beleid *der Lid-Staten*.

Gezien deze verdragstekst, waarvan men mag aannemen dat zij bewust zo is gekozen, en gezien voorts de eerder gesignaleerde nauwe onderlinge verwevenheid van economisch en sociaal beleid, ware het irreëel te veronderstellen dat het Verdrag het sociale beleid wél tot een zaak van de Gemeenschap zou hebben verklaard. Dit is dan ook niet het geval. In artikel 118 — niet ten onrechte wel genoemd het basisartikel van de sociale politiek in de Gemeenschap — is slechts sprake van een nauwe *samenwerking* van de Lid-Staten op sociaal gebied, die door de Commissie dient te worden bevorderd. Derhalve: *geen gemeenschappelijk sociaal beleid*.

Wie dit een kwalijke zaak vindt, moet naar verdragswijziging streven (de a.s. fusie der drie Europese verdragen zou daartoe een gelegenheid bieden, voorlopig tegelijk ook wel de laatste). Maar men zal dan blijkens het voorgaande bereid moeten zijn nog heel wat meer overhoop te halen, met name niet meer of minder dan de vergemeenschappelijking van het economisch beleid in volle omvang. Men mag betwijfelen, dat de geesten daarvoor rijp zouden zijn. Met name ook kan nauwelijks worden aangenomen, dat werknemerskringen in de meer welvarende Lid-Staten bereid zouden zijn aldus de eigen sociale verworvenheden in de waagschaal te stellen. Zover gaat naar het wil voorkomen de solidariteit, de lotsverbondenheid van de arbeidersklasse in de huidige wereld nu juist niet (dit zal — het zij terloops gezegd — voorshands ook wel een onoverkomelijke barrière vormen voor het tot stand komen van één Europese vakbeweging, hoe goede argumenten men daarvoor ook zou kunnen aanvoeren).

Het ware blijkens de voorgaande beschouwingen al evenzeer onjuist te veronderstellen dat, wat men dan noemt, „de geringe voortgang die in de afgelopen 12 jaar is gemaakt

SPD:

over de D-MARKatielijn

Mirage:

geheime(n)kist

verolME

Praagse hoop en vrees:

Dubben

Thomassen:

zoals de (Hoekse) waard is.....

(ongecorrigeerd)

met het tot stand brengen van een sociaal beleid in de Europese Gemeenschap” zou zijn te wijten aan geringe bereidheid van de Lid-Staten. Het wordt nog erger wanneer men in dit opzicht een tegenstelling — resp. een „gebrek aan evenwicht” — suggereert tussen de sociale politiek en de economische politiek.

Laten wij een ogenblik aannemen, dat men dit laatste begrip in de ruimste zin bedoelt en dat men er met name ook het landbouwbeleid en het vervoerbeleid onder zou willen begrijpen. Alleen dan toch hebben de bedoelde critici een begin van gelijk, mits zij althans gemakshalve voorbijgaan aan het verschil in instrumentarium, zoals dat voor de verschillende deelgebieden van het overall sociaal-economische beleid in het verdrag is verankerd. Zij kunnen dan wijzen op het bestaan van een gemeenschappelijk landbouwbeleid. Maar wie is daarmee (nog) gelukkig? De Europese Commissie in ieder geval niet, gezien haar voorstellen voor een herbezinning op het bestaande markt- en prijsbeleid en voor het entameren van een gemeenschappelijk structuurbeleid. En is er op het vlak van het gemeenschappelijk vervoerbeleid na nu bijna twaalf jaar meer dan een allereerste begin? En waar is het gemeenschappelijk energiebeleid, industriebeleid, regionaal beleid; technologisch beleid, om maar enkele andere belangrijke aspecten van het algemeen-economisch beleid te noemen? Zij zijn er niet, evenmin als een gemeenschappelijk sociaal of monetair beleid.

De regeringen hebben, het Verdrag van Rome concipiërend en aanvaardend, bewust geopteerd voor de handhaving van de autonomie der Lid-Staten terzake van hun algemeen-economisch, sociaal en monetair beleid. En wanneer men er de regeringen al een verwijt van zou willen maken, dat zij in de nu ten einde lopende periode van twaalf jaar (hoe kort overigens voor een zo gigantische onderneming als de eenwording van Europa!) nauwelijks bereid zijn gebleken de in het verdrag neergelegde fraaie principes meer dan uiterst summier aan te kleden, m.a.w. vrijwillig alsnog afstand te doen van een stuk autonomie, dan kan dit verwijt bepaald niet uitsluitend worden gericht tot de ministers van Sociale Zaken. Eerder integendeel, daargelaten dan nog dat de feitelijke ontwikkeling in de afgelopen jaren reeds duidelijk heeft gestaan in het teken van een zekere spontane onderlinge toenadering van de sociale omstandigheden en zelfs van de sociale stelsels, zulks over-

eenkomstig de verwachting die in artikel 117 van het Verdrag tot uitdrukking werd gebracht. Dit geldt niet alleen voor de werkgelegenheid en de sociale zekerheid, het geldt ook voor de primaire arbeidsvoorwaarden.

..... TOCH IS WEL EEN EN ANDER TOT STAND GEKOMEN

Het ogenblik is nu gekomen om in vogelvlucht aan te geven, welke regelingen in de ten einde lopende overgangsperiode op sociaal gebied zijn tot stand gekomen door de bemoeiingen van zowel de Europese Commissie als de regeringen en, zij het meer indirect, ook van de sociale partners. Hierbij zij onderscheid gemaakt tussen enerzijds die verdragsbepalingen, die concrete taken en verplichtingen inhouden, en anderzijds de werkzaamheden in verband met artikel 118. Eerstbedoelde bepalingen hebben met name betrekking op het vrije verkeer van werknemers, de sociale zekerheid van migrerende werknemers, het Europees Sociaal Fonds en de gelijke beloning van mannen en vrouwen. Op al deze gebieden heeft de afgelopen periode belangrijke ontwikkelingen te zien gegeven.

Concrete taken

Zo is om te beginnen *het vrije verkeer van werknemers*, onderdanen der Lid-Staten, inmiddels volledig gerealiseerd, ruim een jaar vóór het einde van de overgangsperiode. Dit is gebeurd in drie etappes. Bij de eerste verordening op dit gebied, die in werking trad op 1 september 1961, werd de voorrang van de nationale arbeidsmarkt nog gehandhaafd. Bij de tweede verordening, in werking getreden per 1 mei 1964, werd die voorrang reeds in belangrijke mate beperkt. Tenslotte werd zij bij de op 8 november 1968 van kracht geworden slotfase-verordening als zodanig geheel afgeschaft.

Dank zij deze toenemende liberalisatie en de daaraan inherente versterkte prioriteit voor werknemers uit de Gemeenschap (die nu zelfs ook als werkzoekenden mogen binnenkomen) hebben in de afgelopen jaren vele tienduizenden Italiaanse arbeiders emplooi gevonden in de andere Lid-Staten. Dit was het geval ondanks het feit, dat de vrijheid van de werkgever om desgewenst, om redenen samenhangend met de goede gang van zaken in zijn onderneming, arbeiders uit derde landen aan te trekken, onaangetaast is gebleven. Dit laatste is ook in zoverre principieel van groot belang, omdat dit betekent dat de interne liberalisatie op dit gebied — anders dan bijv. op dat van het landbouwbeleid — niet is gegaan ten koste van de praktische openheid van de Gemeenschap tegenover derde landen.

Wat nog rest is de verplichting, ex artikel 48 lid 3 sub d van het Verdrag, een regeling te treffen voor het recht van de voormalige buitenlandse werknemer om op het grondgebied van een andere Lid-Staat verblijf te houden nadat hij in dat land gedurende een zekere tijd heeft gewerkt. Een regeling op dit punt is in de maak.

De migratie van werknemers binnen de Gemeenschap werd mede bevorderd door de totstandkoming van regelingen betreffende hun *aanspraken op sociale zekerheid*. De verordeningen, waarin die regelingen reeds in 1959 werden vervat, zijn in de jaren daarna op vele punten verbeterd en aangevuld. Geleidelijk aan bleek echter de wenselijkheid, op grond ook van de in de praktijk opgedane ervaringen, te komen tot een grondige herschrijving van deze nog slechts

---

Rectificatie

Niemand is onfeilbaar. Zelfs onze zetterij niet. Zij heeft een klein, maar storend foutje begaan in ESB van 24 september jl. (in het artikel „Automatische aanpassing van de inkomstenbelasting aan de inflatie“). Daarin is één regel niet op de juiste plaats terechtgekomen. Dat laat zich wat moeilijk lezen. De bovenste regel van de linkerkolom op blz. 922 dient helemaal onderaan de rechterkolom op die pagina te worden gelezen. Dan „loopt“ het weer. Excuses.

Red.

---

door een handvol deskundigen volledig te doorgronden verordeningen. Die herschrijving ware tevens dienstbaar te maken zowel aan een vereenvoudiging in de uitvoering als aan verdere verbetering van de rechtsaanspraken der migrerende werknemers op het gebied van de sociale zekerheid. De voorbereiding van een en ander is inmiddels een eindweegs gevorderd.

Een punt, dat hierbij tevens aandacht verdient, is — afgezien van een min of meer verwante regeling voor zelfstandigen, hetgeen al een oud desideratum is, maar waaraan tot dusver niets is gedaan — de mogelijkheid en wenselijkheid om de sociale partners ook op dit gebied een zekere inspraak te geven, gelijk zij die reeds jaren geleden hebben verworven in een aantal andere sectoren van de sociale politiek in EEG-verband. Dit geldt met name voor het vrije verkeer van werknemers, de beroepsopleiding en het Europees Sociaal Fonds. En daarnaast, althans in het kader van de Commissie, op het gebied van artikel 118 en op dat van de sociale problemen van de landbouw, het wegvervoer, de binnenscheepvaart en de zeevisserij.

Italië heeft niet alleen geprofiteerd van de geleidelijke liberalisatie van het werknemersverkeer in de Gemeenschap, het heeft dat eveneens — en terecht — meer dan de andere Lid-Staten gedaan wat betreft de faciliteiten van het in 1961 gecreëerde *Europees Sociaal Fonds* (ESF) op het punt van de herscholing en verplaatsing van werkloze werknemers. Toch heeft dit instrument — dat bepaald niet is geworden een aanzet tot al was het maar een quasi-gemeenschappelijk arbeidsmarktbeleid — niet in alle opzichten aan de verwachtingen beantwoord. Deels was dit een, op zichzelf gelukkig, gevolg van de niet voorziene voorspoedige ontwikkeling van de werkgelegenheid, laatstelijk ook in Italië. Voor een ander deel echter ook van de weinig soepele procedures van het Fonds en van zijn beperkte werkings-sfeer.

Een poging van de Commissie, nu al weer enkele jaren geleden ondernomen, om te komen tot een tussentijdse herziening van de bestaande regeling, leed schipbreuk, vooral door de formalistische houding van één Lid-Staat, hoe bescheiden de voorstellen van de Commissie destijds ook waren. Heel wat bescheidener althans dan het advies tot hervorming van het Fonds, dat de Commissie onlangs op tafel heeft gelegd onder vigueur van artikel 126 sub b van het EEG-Verdrag en waarbij zij zich heeft laten inspireren door de wederaanpassings- en omschakelingsregeling van het EGKS-Verdrag. Helaas bestaat wel enige aanleiding tot de verwachting, dat de Commissie — hoezeer zij stellig ook is gemoveerd door alleszins respectabele communautaire overwegingen — ditmaal, te hoog zal hebben gemikt. Met name zullen de ministers

WARMTE	TECHNIEK
BEUKERS	SCHIEDAM

(I.M.)

van Financiën wel geneigd zijn in ernstige mate op de Commissie-ideeën af te dingen. Zij hebben elke grip op het vele miljarden verslindende gemeenschappelijke landbouwbeleid gemist en zullen dus wel met een zekere gretigheid een barrière willen opwerpen tegen de mogelijkheid, dat een ESF-nieuwe stijl nog eens een reële fractie zou gaan vergen van wat het landbouwbeleid jaarlijks kost en zal blijven kosten. De Commissie ziet in dit verband over het hoofd, dat het begrip „eigen middelen” in het kader van de EEG principieel iets anders betekent en zal blijven betekenen dan het in de EGKS betekent.

Een dergelijke gang van zaken zou uit een oogpunt van sociale politiek ernstig moeten betreurd. Het valt niet te ontkennen, dat de mogelijkheden tot het voeren van een adequaat nationaal arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid kleiner worden naarmate de economische banden tussen de Lid-Staten nauwer worden. En dat worden zij steeds meer al was het maar door de voortschrijdende vervlechting en schaalvergroting in het bedrijfsleven. Als de regeringen aan dit proces dan al geen leiding of minstens begeleiding willen geven, zullen zij er wél gezamenlijk de consequenties uit hebben te trekken, willen zij niet de kans lopen, zich op den duur nationaal — elk voor zich — door veel ernstiger problemen en gevolgen (ook financieel) te zien overspoeld. Alle Lid-Staten zien zich, zij het nu nog met gradaties, geconfronteerd met dezelfde structurele problemen als gevolg niet alleen van het integratieproces als zodanig, maar ook van de technologische ontwikkeling, de opkomst van nieuwe hulpbronnen en de niet te stuiten evolutie der ontwikkelingslanden. Hoogst gewenst — maar nog niet voldoende — is dan ook gezamenlijke bezinning op de problematiek van het arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid op langere termijn.

Dat men tot dusver voor deze geweldige problematiek — culminerend in de eis van enigszins betrouwbare prognoses m.b.t. de ontwikkeling van de structuur van werkgelegenheid, beroepen en opleidingen — in Gemeenschapsverband zo'n geringe daadwerkelijke belangstelling aan de dag heeft gelegd is te meer merkwaardig, omdat de Raad reeds in 1963 ter uitvoering van artikel 128 van het Verdrag „algemene beginselen voor de toepassing van een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot de beroepsopleiding” heeft vastgesteld. In het tiende van die tien beginselen constateerde de Raad zelf reeds de noodzaak van „bijzondere aandacht” voor „de speciale vraagstukken betreffende bepaalde sectoren van het bedrijfsleven of bepaalde groepen van personen”. De Raad voorzag daarbij bovendien de mogelijkheid van „speciale acties” én van gemeenschappelijke financiering van zulke acties.

Dit alles is tot dusver helaas een dode letter gebleven (een voorstel van de Commissie om 3.000 Italianen onder deze formule een versnelde beroepsopleiding te verschaffen werd eind 1966 door de Raad afgewezen; de Commissie heeft het bij deze ene poging gelaten). Mogelijk dat men zich nog eens zal gaan afvragen, wat men toen — zes jaar geleden — heeft bedoeld. Dat zou dan tegelijk kunnen leiden tot een meer positieve instelling tegenover een hervorming — d.i. modernisering — van het ESF, dat immers bij uitstek het instrument is voor een financiële begeleiding van een meer communautair gericht arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid.

Tenslotte artikel 119 van het Verdrag. Voor de tenuitvoerlegging van de in dit artikel voorzien *gelijke beloning voor gelijke arbeid van mannen en vrouwen* kwamen de Lid-Staten bij resolutie van 30 december 1961 (ter gelegen-

heid van de overgang van de eerste naar de tweede etappe van de overgangperiode) een concreet tijdschema overeen. De bedoelde gelijkheid zou uiterlijk per 31 december 1964 moeten zijn gerealiseerd.

Het is nu bijna vijf jaar ná dat tijdstip. Men kan desondanks niet zeggen, dat de gelijke beloning reeds in enige Lid-Staat volledig is gerealiseerd. Wel hoort men steeds, min of meer verontschuldigend, verkondigen — en dit is dan ook waar — dat allerwegen op dit punt aanzienlijke voortgang is gemaakt c.q. „gestage vooruitgang geboekt”. Trouwens, het in dit verband ook wel gesignaleerde feit dat in alle Lid-Staten de laatste jaren een sterkere stijging van de vrouwen- dan van de mannenlonen valt te constateren — hetgeen al evenzeer waar is — maakt het reeds waarschijnlijk, dat in alle landen nog een zekere achterstand in de vrouwenlonen aanwezig is. De omvang van die achterstand is echter nog steeds niet in exacte, onderling vergelijkbare cijfers uit te drukken. Dit heeft verschillende oorzaken. Zo zijn nog niet alle Lid-Staten bereid de gelijke beloning ook te betrekken op vrouwen in niet-gemengde functies; zij hebben het daarbij te gemakkelijker naarmate zij minder hoge eisen stellen aan de mate van objectiviteit van het in eigen land toegepaste systeem van functie-waardering en -classificatie. Voorts dragen, behalve in Nederland, de CAO-lonen het karakter van minimumlonen, waarboven de werkgever dus bij het afsluiten van individuele arbeidsovereenkomsten naar believen kan differentiëren.

Alles bij elkaar derhalve een nogal ondoorzichtige situatie, waarmee overigens, zij het noodgedwongen, welhaast iedereen vrede heeft, uitgezonderd voornamelijk aan aantal vrouwelijke parlementsleden. De praktijk heeft intussen wel uitgewezen, dat wanneer de economische situatie slechts een beperkte loonstijging verantwoordt doet zijn, de door mannen beheerste vakbonden doorgaans eerder aan de mannenlonen denken dan aan een verdere relatieve optrekking van de vrouwenlonen.

Blijkens het voorgaande is in de afgelopen periode heel wat gedaan om inhoud te geven aan de concrete sociale bepalingen van het EEG-Verdrag, al blijft er ook voor de toekomst nog wel het een en ander te wensen én te doen over, juist nu de definitieve fase van de Gemeenschappelijke Markt aanstaande is.

Enerzijds heeft derhalve de verdragsuitvoering ongetwijfeld de sociale vooruitgang bevorderd. Anderzijds heeft de interdependentie tussen economische en sociale ontwikkeling meegebracht, dat ook de voortgang op de weg van de economische eenwording — en in het algemeen de, grosso modo voorspoedige, economische ontwikkeling

in het EEG-gebied, mede door externe invloeden — belangrijke gevolgen had, zowel voor de werkgelegenheid als voor de levensstandaard en de arbeidsvoorwaarden.

Bevordering sociale samenwerking Lid-Staten

Daarmee is echter nog niet alles gezegd. Er is immers ook nog artikel 118 van het Verdrag. Krachtens dit artikel heeft de Commissie tot taak tussen de Lid-Staten een nauwe samenwerking op sociaal gebied te bevorderen. Zij doet dit door het verrichten van studies op de in artikel 118 niet-limitatief opgesomde terreinen, door het uitbrengen van adviezen en door het organiseren van overleg. Het kan de Commissie tot enige voldoening strekken dat het haar is mogen gelukken — ondanks de gebrekkigheid van het instrumentarium, waarover zij ex artikel 118 de beschikking had en waardoor zij wel gedoemd was hier en daar kritiek uit te lokken, óf omdat zij te ver óf omdat zij niet ver genoeg ging — voor tal van onderwerpen diepgaande en waardevolle studies te verrichten, in samenwerking zowel met de Lid-Staten als met onafhankelijke deskundigen en vertegenwoordigers van de sociale partners.

Vaak was en is dit werk niet spectaculair, maar het is wel zeer noodzakelijk. Wil het streven naar sociale harmonisatie (van bovenaf óf van onderop, wat dit laatste betreft denke men bijv. aan Europese model-CAO's) succes hebben en wil het dus bij zowel de regeringen als de sociale partners weerklink vinden, dan moet men eerst de feiten kennen. Zonder inzicht in de feiten en in het terzake van allerlei onderdelen van de sociale politiek in de Lid-Staten gevoerde beleid kan men ook niet met de beste politieke wil geen verantwoorde beslissingen nemen in het vlak van coördinatie of vergemeenschappelijking van het beleid der Lid-Staten. Anderzijds missen dan de sociale partners voor de hen (mede) competerende zaken het houvast voor een verantwoorde en uitzicht biedende actie hunnerzijds. Dit alles vereist gedegen studie.

Ging de Commissie in deze studie-activiteiten aanvaardelijk nogal haphazard te werk, sinds eind 1966 is er meer lijn in gekomen. In goede samenwerking tussen de Commissie en de Raad werd toen namelijk de grondslag gelegd voor een meer systematisch opgezet werkprogramma ter implementatie van artikel 118. Met dit strategisch gerichte programma is een goed uitgangspunt verkregen voor een geleidelijk toegroeien naar een sociale harmonisatie, voor zover die sociaal wenselijk en economisch verantwoord wordt geacht. De Nederlandse oud-minister van Sociale Zaken, Dr. Veldkamp, die de auctor intellectualis van dit werkprogramma is, knoopte er zelf de verwachting aan vast, dat deze *pragmatische* weg die stap voor stap tot oplossingen kan leiden, in samenhang met de reeds in gang zijnde feitelijke ontwikkeling, dan wel niet een grote sociale revolutie teweeg zal brengen, maar toch veel effectiever zal blijken te zijn dan menige pessimist van vandaag denkt.

Dat „vandaag” is nu welhaast anderhalf jaar geleden. De waarheid gebiedt helaas te constateren, dat van resul-

taten van de vele onder het zoëven bedoelde werkprogramma geëntameerde of van daaronder gebrachte, reeds eerder aangevangen studies nog bar weinig zichtbaar is geworden in de vorm van synthese-rapporten, van conclusies, laat staan van beleidssuggesties van de Commissie aan de Raad. Men zou wensen, dat er wat meer schot in zou komen. Anders zou het programma stellig ernstig aan geloofwaardigheid gaan inboeten. Dit zou des te kwalijker zijn omdat men, met name van werknemerszijde, deze gehele exercitie van de aanvang af toch al met een grote dosis scepsis is tegemoet getreden. Anders dan men van die zijde wel heeft willen suggereren is het echter bepaald niet aan enige remmende invloed van de Raad te wijten, dat er onder vigeur van artikel 118 nog steeds zo weinig concreets gebeurt. De Raad heeft daartoe nog niet eens de kans gehad.

Er zij hier, terwille van de beknoptheid, van afgezien het voorgaande relaas over de sociaal-politieke ontwikkelingen in de EEG in de thans ten einde lopende overgangperiode nog eens kort samen te vatten. Ook lijkt het niet nodig, nog een beschouwing te wijden aan de desiderata voor de toekomst. Terloops werden tal van zulke desiderata immers reeds expliciet of impliciet in het betoog verwerkt. Daarbij moge het duidelijk zijn geworden, dat aan het ontwikkelen op Gemeenschapsniveau van een effectief arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid op langere termijn en aan een in dat licht adequate verruiming van de actieradius van het Europees Sociaal Fonds naar het oordeel van schrijver dezes hoogste prioriteit toekomt.

Ook uit een oogpunt van sociale politiek, zowel voor de korte als voor de langere termijn, is het toe te juichen dat de Raad op 17 juli van dit jaar heeft besloten te komen tot een ruimere en meer systematische voorconsultatie tussen de Lid-Staten, wat betreft belangrijke beslissingen en maatregelen in de sfeer van de conjunctuurpolitiek en tot een betere onderlinge afstemming van de doelstellingen op middellange termijn.

Een laatste punt, dat bij voortduring de volle aandacht van de Commissie en vooral van de regeringen verdient is de kwestie van de inspraak van de sociale partners in het sociale, liever nog: in het gehele sociaal-economische, gebeuren in het Europa van de Zes (c.q. straks van de Zeven of de Tien). Is het „over u, zonder u” in dit verband nationaal reeds lang een overwonnen standpunt, nog te weinig is men — zeker van de zijde der regeringen — tot dusver bereid gebleken, hieruit in het Europese vlak de consequenties te trekken. In geen geval verzuime men deze fout te herstellen tijdig vóórdat de bezinning op en de discussie over de fusie der Gemeenschappen in volle omvang gaan beginnen. Want wil deze hoogst gewichtige gebeurtenis leiden tot een resultaat, waarmee het goed zal zijn tot in lengte van dagen te leven, dan zal de actieve participatie van alle constructieve krachten zowel in het voorbereidende als in het uitvoerende stadium volstrekt onontbeerlijk zijn.

J. H. Spiegelberg

(I.M.)

§ N.V. SLAVENBURG'S BANK §

De overgangsprocedure in het verkeer

Kanttekeningen naar aanleiding van een symposium

Het geheel van activiteiten in onze samenleving vertoont een zekere geografische spreiding, niet alleen door de onmogelijkheid van concentratie op één punt, maar ook door de wenselijkheid bepaalde activiteiten te concentreren op punten die daarvoor het meest geschikt zijn. Door de samenhang van de activiteiten ontstaat de behoefte aan vervoer, zowel van personen als van goederen.

Tegenover het totaal der vervoersbehoeften staan de verschillende middelen van vervoer, elk met de bijbehorende infrastructuur. Geval voor geval zal een keuze worden gemaakt uit de beschikbare vervoermiddelen. Ook een combinatie van vervoermiddelen is mogelijk, doch dan is overstappen c.q. overslag onvermijdelijk.

De betekenis van de overgang van personen en de overslag van goederen van het ene middel van vervoer op het andere is het onderwerp geweest van een op 11 en 18 september 1969 door de Stichting Toekomstbeeld der Techniek georganiseerd Symposium¹. Daarbij lag het accent op de toekomstige ontwikkeling van overgangsprocedures en de daarvan uitgaande invloed op de totale verkeersafwikkeling.

De overgangsprocedure vormt in de totale transportketen een discontinuïteit en heeft als zodanig enkele minder plezierige aspecten. Overgang van het ene op het andere vervoermiddel gaat gepaard met tijdverlies, geeft extra kosten, grotere kans op schade aan vervoerde goederen en kan, met name in het personenvervoer, in hoge mate frustrerend werken. Toch kan het gebruik van twee of meer vervoermiddelen voordelen hebben boven het gebruik van één vervoermiddel. In veel gevallen is een combinatie van vervoermiddelen bovendien onvermijdelijk (bijv. in het intercontinentale verkeer).

PERSONENVERVOER

De overgangsprocedure is van grote betekenis voor het openbaar vervoer. Het vervoersaanbod in het openbaar vervoer wordt reeds thans voor een groot deel bepaald door de snelheid en het comfort, waarmee de overgang kan plaatsvinden, en veel minder door de te betalen vergoeding voor het gebruik van het openbaar vervoer.

Uit een in 1966 in Parijs verrichte studie bleek, dat de in het vervoermiddel doorgebrachte tijd op 50% van het gemiddelde inkomen per uur werd gewaardeerd, terwijl dit voor het overstappen 100%, voor het wachten zelfs 150% was².

De te verwachten stijging van het reële inkomen kan de invloed van deze factoren op het gebruik van het openbaar vervoer in de toekomst slechts versterken. Naarmate zijn welvaart stijgt, verlangt de gebruiker een hogere snelheid, een hoger comfort en een hogere precisie.

Het elimineren van de overgang is onmogelijk, omdat het kernelement van het openbaar vervoer juist is de bundeling van individuele verplaatsingsbehoeften tot grotere vervoersstromen. Het ongerief van de overgang wordt het duidelijkste gevoeld op relatief korte afstanden.

Juist op deze korte afstanden (stedelijk verkeer) moet een ongelimiteerd gebruik van de particuliere auto in de toekomst echter uitgesloten worden geacht. Hier zal een aanzienlijk deel van de vervoersbehoeften met het openbaar vervoer afgewikkeld moeten worden, met name in het woon-werkverkeer. Een versoepeling van de overgangsprocedure in het personenvervoer is daarom van essentieel belang.

Inzicht in de technische mogelijkheden, ook ten aanzien van nieuw te ontwikkelen vervoerssystemen, is hierbij van grote betekenis. Weliswaar is hieraan door de Stichting Toekomstbeeld der Techniek eerder enige aandacht besteed³, doch de mogelijkheden die hier liggen lijken zo groot, dat meer studie op dit gebied gewenst is. Interessant zijn in dit verband enige recente Amerikaanse onderzoeken⁴. Eén van de belangrijkste uitgangspunten was, dat de verplaatsingsbehoeften in de steden zo gevarieerd van aard, duur en richting zijn, dat een alles omvattend vervoerssysteem deze onmogelijk kan dekken. Wel is het denkbaar een geïntegreerd vervoerssysteem te ontwikkelen met een aantal afzonderlijke, doch op elkaar afgestemde componenten. Hiervan worden genoemd:

Dial-a-bus. Minibussen voor gebruik in voorsteden met lage bebouwingsdichtheden. De gebruiker kan thuis of bij een halte de plaats van bestemming telefonisch doorgeven, waarna een computer radiografisch de meest geschikte route aan de bus doorgeeft.

Personal rapid transit. Kleine voertuigen voor maximaal vier personen met eigen vrije baan in de gehele stad. Geen chauffeur, de route wordt door een computer gekozen. Snelheden van 80 à 110 km per uur.

Dual mode vehicle systems. Kleine stadsauto's, die zowel op de weg gereden kunnen worden, als op het eerder genoemde kruisingvrije lijnennet; de taak van de bestuurder wordt dan door een elektronisch geleide-systeem overgenomen.

Automated dual mode bus. Automatisch bestuurd voertuigen met 20 of 80 zitplaatsen voor het vervoer tussen voorsteden en centrum. De voertuigen kunnen al of niet tot treinen worden gekoppeld. Snelheden vanaf 200 km per uur. De automatische besturing kan in minder dicht bebouwde gebieden overgenomen worden door een chauffeur.

¹ De overgangsprocedure in het verkeer. Preadviezen van de voordrachten van het tweedaags symposium. Publikatie nr. 5 van de Stichting Toekomstbeeld der Techniek, Prinsessegracht 23, 's-Gravenhage, 132 blz., f. 10.

² Zie ook preadvies Prof. Dr. L. H. Klaassen.

³ Publikatie 3 van de Stichting.

⁴ *Tomorrows Transportation, new systems for the urban future*, U.S. Dept. of Housing and Urban Development. Washington D.C., 1968; *Future Urban Transportation Systems*, Final report I, II, Stanford Research Institute, 1968.

Centrum systemen. Speciaal voor massale vervoersstromen over zeer korte afstand. Hierbij kan gedacht worden aan snel bewegende trottoirs of systemen met zeer kleine voertuigjes voor 2 personen, die al of niet gekoppeld worden en op eigen vrije baan voortbewegen. Snelheden van 20-40 km per uur.

Overigens mag op korte termijn van deze systemen nog weinig soelaas worden verwacht. Daarvoor moet nog té veel research op dit terrein verricht worden, terwijl ook de economische haalbaarheid van deze systemen thans nog onvoldoende beoordeeld kan worden. Ons land zal het zeker de komende tien jaar nog voornamelijk moeten hebben van de conventionele systemen van openbaar vervoer. Een vérgaande coördinatie en integratie van de verschillende vervoertechnieken is daarbij beslist gewenst. Dan is ook een harmonisering van overgangsprocedures te realiseren, met als resultaat een efficiëntere vervoersafwikkeling.

„.....De positie van het openbaar vervoer tegenover de preferenties van de consument laat geen exclusiviteit in de aanpak meer toe.....”⁵

GOEDERENVERVOER

Wanneer bij het vervoer van goederen een keuze gemaakt kan worden uit verschillende vervoermiddelen, dan zullen hierbij factoren als kosten van het vervoer, de kans op schade, de regelmaat, frequentie, zekerheid en de vervoertijd een belangrijke rol spelen. De waardering van deze factoren is afhankelijk van de specifieke eisen van de verlader (in feite van de consument), van de te vervoeren goederen en van de af te leggen afstand.

Ondanks de aan overslag verbonden nadelen, zal in veel gevallen gekozen worden voor een combinatie van vervoermiddelen, omdat dit op één of meer van de genoemde punten voordelen heeft boven het gebruik van één vervoermiddel. Daarnaast is soms het gebruik van één vervoermiddel onmogelijk, zoals bijv. bij het intercontinentale verkeer.

Overslag is dus bij een groot deel van de vervoersstromen onvermijdelijk. Voor een optimale afwikkeling van het goederenvervoer is een efficiënte overslag van het grootste belang. Te meer daar verwacht mag worden, dat de kwaliteitseisen die in de toekomst op het gebied van het vervoer gesteld worden, alleen maar hoger zullen worden. Wil de overslag ook in de toekomst bevredigend functioneren, dan moeten snelheid, zorgvuldigheid en regelmaat hoger worden en de kosten lager.

Dit zal waarschijnlijk gerealiseerd worden door toepassing van meer arbeidsbesparende en kapitaalintensieve methoden. Een dergelijke ontwikkeling wordt mede mogelijk gemaakt door de bijzonder snelle groei van het goederenvervoer en het daaraan inherente massale karakter van de goederenstromen. De eerste schreden op de weg naar verdere automatisering in het transport zijn reeds gezet. Op een aantal (zeker niet alle) zal hieronder nader worden ingegaan:

Containervervoer

Het gebruik van containers vindt vooral toepassing bij het vervoer van stukgoederen. In de beginperiode waren dit vooral hoogwaardige stukgoederen, waarbij niet de vrachtprijs, doch de vervoershelheid van primair belang

was. Meer en meer wordt de container echter ingeschakeld bij het vervoer van minder-hoogwaardige stukgoederen.

De bereikte verkorting van laad- en lostijden is enorm. Zo zijn voor de lossing van een conventioneel schip met 9.000 ton stukgoed ongeveer 9.000 manuren nodig; het lossen van een containerschip met 9.000 ton stukgoed vergt slechts 360 manuren. Tegenover deze verkorting van de transporttijd staan echter aanzienlijke investeringen in speciale containerschepen, containers en overslaginstallaties. Weliswaar zijn de kosten van ladingbehandeling per ton bij de introductie van het containervervoer enigszins gedaald, doch niet in die mate als men had verwacht. Bij een toename van het vervoersaanbod zullen deze kosten echter nog wel afnemen.

De container werd voor het eerst toegepast in het overzeetransport. Voor de distributie van deze zeecontainers wordt gebruik gemaakt van trein, auto en binnenvaartschip. Daarnaast zijn ook landcontainers tot ontwikkeling gekomen; deze zijn goedkoper omdat met een lichtere constructie kan worden volstaan.

Voor het welslagen van het containerconcept zijn uniformiteit en integratie van de diverse transporttechnieken een eerste vereiste. Helaas ontbreekt daaraan hier en daar nog het nodige.

Lighter aboard ship (LASH)

De nieuwste ontwikkeling in het overzeetransport van stukgoed is het LASH-systeem. Het LASH-schip vervoert geladen lichters, die in hun geheel overboord kunnen worden gezet en met duw- of sleepboten landinwaarts worden getransporteerd. Met het LASH-systeem kan één of meer keren overslag worden vermeden, terwijl het lossen van de lichters op ondiep water met eenvoudige hulpmiddelen kan plaatsvinden. Volgens voorlopige ramingen zou een loscapaciteit van 1.600 ton per uur per kraan bereikt kunnen worden (in het containervervoer is 300 ton per uur per kraan het maximum!).

Daartegenover staan wel enkele nadelen. Zo moeten de ontworpen LASH-schepen 75 lichters vervoeren, die gelost in een haven, circa 1,5 ha in beslag nemen. Bovendien hebben de lichters een rechthoekige vorm, waardoor bij verder transport landinwaarts voorzieningen in de vorm van boegstukken noodzakelijk zijn. Niettemin mag op verdere toepassing van dit systeem gerekend worden. De mogelijkheid tot integratie van de LASH-bakken in de bestaande duwkonvoeien biedt daarbij aantrekkelijke perspectieven.

Duwvaart

De introductie van de duwvaart op de Europese binnenwateren heeft geleid tot een aanzienlijke produktiviteitsverhoging als gevolg van het laten varen van grotere eenheden met minder personeel. In de conventionele sleepvaart (sleepboot met lichters) kan met een bezetting van 19 man ca. 8.000 ton worden vervoerd, terwijl een duwkonvooi met 4 bakken (ca. 8.800 ton) een bezetting heeft van 11 man⁶. Bovendien is men in de duwvaart overgegaan van dagdienst op continudienst, waardoor een beter gebruik van het geïnvesteerde kapitaal werd bereikt.

Het laden en lossen van duwbakken kan sneller en met minder mankracht plaatsvinden dan bij het klassieke

⁵ Preadvies Mr. M. G. de Bruin.

⁶ Preadvies Mr. M. van den Bos.

Uit de tijdschriftenmap

Het recentelijk verschenen nummer van het *Tijdschrift voor Vervoerswetenschap* (vijfde jaargang, 1969 - nr. 2) is speciaal gewijd aan het feit dat in 1868 in Mannheim de „Herziene Rijnvaartakte” (kortweg Akte van Mannheim genoemd) werd ondertekend. Bij die gelegenheid kwam voor de Rijnvaart een eenheid van rechtsregime tot stand, die vrijwel uniek is. Drie leidende beginselen zijn daarbij: de vrijheid van scheepvaart, de gelijkheid van behandeling van alle vlaggen en het verbod van heffing van scheepvaartrechten.

Het eerste artikel is van de hand van Prof. Mr. J. G. Sauveplanne waarin allereerst een historisch overzicht van de Akte van Mannheim wordt gegeven. Vervolgens onderzocht de auteur de waarde van het beginsel van de vrijheid van scheepvaart. Deze vrijheid blijkt een gunstige invloed te hebben gehad op de ontwikkeling van de Rijnvaart, welke voordien gekenmerkt werd door de vele uiteenlopende tollent, stapelrechten e.d. Tenslotte vraagt de auteur zich af welke lessen getrokken kunnen worden

binnenvaartschip. Op bepaalde trajecten is het wellicht mogelijk de konvoien uit te breiden van vier tot zes bakken. De duwvaart kan in de toekomst in toenemende mate een rol gaan spelen bij het vervoer van containers en LASH-bakken.

Luchtvrachtvervoer

Het luchtvrachtvervoer omvat thans nog een zeer bescheiden deel van het totale goederenvervoer. De kosten van het luchtvervoer vertonen echter een dalende lijn, die zeker door zal zetten bij de introductie van de grote straalvliegtuigen met hoge snelheid en groot laadvermogen. De in 1971 te introduceren Boeing 747 heeft bij een volle bezetting met 350 passagiers nog ruimte voor 19 ton vracht; als vrachtvliegtuig heeft de B 747 een laadvermogen van 80 ton. De commerciële uitvoering van het grote militaire transportvliegtuig, L 500 „Galaxy”, zal zelfs een laadvermogen van 110 ton krijgen⁷.

De mogelijkheden van het luchtvervoer worden echter voor een groot deel bepaald door het aansluitende grondvervoer en de overslag. Als laadeenheid voor de luchtvaart wordt de pallet gebruikt; deze kan niet rechthoekig worden beladen, doch is aan de bovenzijde aangepast aan de vorm van het vliegtuig. Deze eenheden wijken sterk af van de door auto en trein gebruikte laadeenheden, zodat van uitwisselbaarheid nauwelijks sprake is. Wat dit betreft biedt de toekomstige generatie vrachtvliegtuigen meer mogelijkheden. Hiermee kunnen de bij trein en auto toegepaste landcontainers vervoerd worden, zodat een meer efficiënte vrachtafhandeling bereikt kan worden.

CONCLUSIES

De gehele problematiek van de overgangsprocedures in het verkeer is hiermee bepaald niet uitputtend behandeld. Wie meer informatie wenst zij verwezen naar de voor het Symposium uitgebrachte preadviezen. Niettemin kunnen een aantal belangrijke conclusies worden getrokken:

uit de achter ons liggende periode voor de actuele problemen waarmee de Rijnvaart wordt geconfronteerd.

Het tweede artikel is geschreven door Prof. Mr. K. Vonk. Hij geeft daarin een beeld van de structuur van het functioneren van de Rijnvaart, waarbij meerdere problemen die daarbij spelen en speelden, worden belicht.

Dr. W. A. G. Blonk ontwikkelt in het derde artikel zijn visie op het verband tussen enerzijds de EEG-verordening Nr. 1017/68 houdende de toepassing van mededingingsregels op het gebied van het vervoer per spoor, over de weg en over de binnenwateren, en anderzijds de Akte van Mannheim.

Het tijdschrift bevat voorts o.a. nog een samenvatting van een viertal colleges die in het kader van de herdenking van de Akte van Mannheim gegeven werden aan de Nederlandse Economische Hogeschool.

(*Tijdschrift voor Vervoerswetenschap*, kwartaalschrift van het Nederlands Vervoerswetenschappelijk Instituut, 5e jrg., 1969 - nr. 2, abonnementsprijs f. 20 p.j.).

- Overgangsprocedures in het verkeer zijn onvermijdelijk. Een vergaande versoepeling van de overgang is voor een doelmatige afwikkeling van de vervoersstromen van het grootste belang.
- De toenemende omvang en diversiteit van de vervoersstromen vereisen een nauwere samenwerking en integratie tussen de verschillende vervoertechnieken. Alleen dan kan een snel en veilig transport tegen aanvaardbare prijzen in de toekomst gerealiseerd worden.
- De ontwikkeling van een geïntegreerd en geautomatiseerd transportproces vereist een aanzienlijke vereenvoudiging en normalisatie van de bij het vervoer noodzakelijke veelheid van documenten. Een centrale elektronische informatieverwerking met behulp van computers kan hierbij grote diensten bewijzen⁸. Het is te hopen dat hierbij ook in EEG-verband op korte termijn enige vooruitgang wordt geboekt.
- Het internationale verkeer ondervindt thans nog veel ongerief door douanecontrole en douanebepalingen. Ook hier kan een centrale informatieverwerking wellicht een oplossing bieden. De mogelijkheid van douanecontrole op de plaatsen van vertrek en aankomst in plaats van aan de diverse grenzen dient eveneens onderzocht te worden.
- Spectaculair technische ontwikkelingen van nieuwe vervoerssystemen zijn op korte termijn niet te verwachten. Op organisatorisch gebied zal echter het nodige gedaan moeten worden, wil het vervoersapparaat ook in de toekomst de vervoersbehoeften op efficiënte wijze kunnen afwickelen. De (vaak onbewuste) psychologische barrières bij sommige managers tegen vernieuwing zullen deze ontwikkeling niet mogen tegengaan.

Ir. P. H. van der Valk

⁷ Preadvies Drs. J. A. van de Kamp.
⁸ Zie voor toepassing van dergelijke systemen in de luchtvaart: A. Ege: „Vluchtvoorbereiding geautomatiseerd”, *Intermediair*, 12 september 1969.

De dollar als spil van het monetaire stelsel

De devaluatie van de Franse frank was om meer dan één reden een verstandige daad. In de eerste plaats wordt het concurrentievermogen van Frankrijk erdoor verbeterd en daarmee de noodzaak van invoerbeperkingen verminderd. Hopelijk is dit een keerpunt in de verderfelijke politiek om een passieve betalingsbalans te herstellen door handelsbelemmeringen en andere restrictieve maatregelen. In de tweede plaats bewijst het dat er gelukkig nog landen zijn die bereid zijn tot devaluatie indien de betalingsbalans daartoe aanleiding geeft. In de derde plaats kan worden geconstateerd dat een stelsel van kruipende wisselkoersen hier geen oplossing had kunnen brengen. De mening begint thans langzamerhand door te dringen dat een *crawling peg* géén oplossing biedt voor gevallen van belangrijke over- en onderwaardering van valuta's. Kruipende wisselkoersen voorzien immers slechts in pariteitswijzigingen van 2 à 5% per jaar.

Een dergelijk stelsel kan dan ook slechts zin hebben indien men uitgaat van een toestand van vrijwel „evenwichtige” pariteiten. Frankrijk bijvoorbeeld zou bij de invoering van de *crawling peg* op 8 augustus jl. niet gebaat zijn geweest. Het zou vermoedelijk zijn nog resterende goud- en deviezenvoorraad hebben verloren. Voor het Verenigde Koninkrijk geldt hetzelfde. Ook daar zou een „aanpassing” met 2 à 5% nutteloos zijn.

Het is echter niet de bedoeling om een uitvoerige bespreking te geven van het stelsel der kruipende wisselkoersen, noch om de koers van de Franse frank of het pond sterling te bespreken. Het doel van dit artikel is om de aandacht te vestigen op de positie van de dollar en wel in het bijzonder hoe die door vele Amerikaanse economen en bewindslieden wordt gezien. Deze Amerikaanse visie hangt evenwel nauw samen met het stelsel van de *crawling peg*, terwijl ook de positie van het pond sterling niet los kan worden gezien van de Amerikaanse houding ten opzichte van de dollar. Vandaar dat, alvorens tot de dollar zelf te komen, enige aandacht aan de vorengenoemde onderwerpen zal worden besteed.

Het feit dat Engeland niet tegelijk met of onmiddellijk na Frankrijk devalueerde, is toe te schrijven aan de bijzondere omstandigheden waarin dit land verkeert. Sterling-saldi van niet-ingezetenen bedragen ongeveer \$ 15 mrd. Daarbij komen kortlopende vorderingen wegens leningen van het IMF en de „Tien” van ongeveer \$ 5 mrd. Daartegenover staat een goud- en deviezenvoorraad van \$ 2,5 mrd. De Britse betalingsbalans vertoont reeds bijna twintig jaar een deficit, terwijl de handelsbalans sedert 1966 passief is. Wegens de steunkredieten en de daaraan verbonden voorwaarden kan Engeland niet, zoals Frankrijk, plotseling tot een devaluatie besluiten. Engeland bevindt zich, wat zijn buitenlandse valutapolitiek betreft, onder „bewindvoering” van de „Tien”. Ondanks het feit dat een surplus op de betalingsbalans de enige manier is om de buitenlandse leningen terug te betalen, heeft Engeland blijkbaar niet aangedrongen op devaluatie van het pond sterling. De positie van Engeland is te vergelijken met die van een zakenman die zo diep in de schulden zit, dat hij er zich geen zorgen meer over maakt; dat laat hij

over aan zijn crediteuren. Sommige van deze crediteuren, met name de Verenigde Staten, wensen geen devaluatie van het pond sterling, omdat de dollar dan in een nog moeilijker positie zou komen te verkeren.

DE DOLLAR

Dit brengt ons bij de dollar. Ondanks het feit dat de Verenigde Staten gedurende de afgelopen twintig jaar, behoudens een enkele uitzondering, een tekort op de betalingsbalans hebben gehad, was het tot ongeveer twee jaar geleden niet duidelijk of de dollar nu overgewaardeerd was, en of een devaluatie de positie van de betalingsbalans wezenlijk zou kunnen verbeteren. De reden voor deze onduidelijkheid is dat de Amerikaanse handelsbalans tot op dat tijdstip steeds een aanzienlijk overschot vertoonde, en de inflatie in de Verenigde Staten zeer beperkt was, veel beperkter dan in de meeste andere landen. Het tekort op de betalingsbalans werd veroorzaakt door o.m. grote buitenlandse investeringen, overzeese militaire uitgaven en hulpverlening. In 1968 verdween echter het overschot op de handelsbalans en een verbetering valt voorlopig niet te verwachten; eerder het tegenovergestelde.

Hoewel een devaluatie thans de Amerikaanse betalingsbalans ongetwijfeld zou kunnen verbeteren, mag men daarop niet rekenen. De meerderheid van het Congres beschouwt een devaluatie van de dollar als volkomen onaanvaardbaar. In de regering-Nixon bestaat hierover vermoedelijk verschil van mening. Het is bekend dat Minister Burns zich vroeger heeft uitgesproken ten gunste van een waardevermindering van de dollar ten opzichte van het goud en dat Dr. Houthakker, lid van de Economische Adviesraad, reeds in 1962 een devaluatie van de dollar heeft bepleit.

Hoe de gevoelens thans binnen het kabinet ook mogen zijn, de onverzoenlijke houding van het Congres op dit punt, maakt een dergelijke stap praktisch onmogelijk. Men kent namelijk in de Verenigde Staten niet de figuur dat de regering steunt op de meerderheid van de volksvertegenwoordiging. De verkiezing van de President staat los van de verkiezing van het parlement. Het Congres kan dan ook de President en de door hem benoemde regering niet naar huis sturen. Het kan echter wetsontwerpen afwijzen en het regeren van de President bemoeilijken. In de praktijk is er echter een voortdurend contact tussen regering en parlement. Dit houdt niet in dat de (Republikeinse) President de verlangens van het (in meerderheid Democratische) Congres zonder meer uitvoert, maar ook niet dat de President te veel tegen die meerderheid ingaat.

DEVALUATIE VAN DE DOLLAR EEN NATIONALE SCHANDE

Hierbij komt nog dat in de grote meerderheid van de persorganen, voortdurend gevoed door politici en hogere ambtenaren uit Washington, een aantasting van de pariteit van de dollar (en een verhoging van de goudprijs) als een soort van heiligschennis wordt voorgesteld. Men stelt zich op het standpunt dat de dollar de basis van alle nationale en

internationale waardemetingen is en als zodanig onveranderlijk. Indien de wisselkoers tussen de Verenigde Staten en een ander land correctie behoeft dan moet die correctie maar door het andere land uitgevoerd worden. Op het ogenblik zijn overheid en pers wel geneigd om de dollar als „uncompetitive” te beschouwen op de wereldmarkten, maar men wenst dit te corrigeren d.m.v. een revaluatie van andere valuta's, met name de Duitse mark, de Japanse yen en de Italiaanse lire. „At the same time, they vow to keep the dollar stable, as a kind of sun around which all other currencies would follow irregular orbits in a monetary universe”¹.

Men vreest echter dat West-Duitsland, Japan en Italië niet vrijwillig tot revaluatie willen overgaan en daarom zoekt men naar een methode om andere landen tot revaluatie te dwingen. Een van die methoden is de *crawling peg*. Het behoeft nauwelijks betoog dat men het „kruipen” ziet als één-richtingsverkeer; naar boven. De dollar zelf, als middelpunt van het stelsel, kan uiteraard niet „kruipen”.

ONBEPERKTE AANVAARDING VAN DE DOLLAR?

George N. Halm, hoogleraar aan de Tufts University, drukt zich als volgt uit:

„Furthermore, while other countries are able to change their parities in the case of a fundamental disequilibrium, the reserve currency position of the dollar rules out a dollar devaluation for fear of a run on gold and precipitation of a world-wide liquidity crisis”².

Halm bepleit *crawling pegs* tot 5% per jaar. De wisselkoers tussen twee landen kan dan 10% gaan verschillen, terwijl

„The dollar as common denominator can differ from any other currency by not more than 5 per cent or one-half of the width of the bond. As long as the dollar is used as intervention currency it can never fluctuate except via permitted fluctuations of other currencies. The role of the dollar as reserve currency also means that all surplus countries stand ready to buy dollars in unlimited amounts when an oversupply of dollars must be taken off the market to prevent an appreciation of the surplus currencies. This means automatic financing of payments deficits of the United States through automatic accumulation of official foreign dollar balances”³.

Ronald I. McKinnon, hoogleraar aan de Stanford University, gaat nog een stap verder door te verklaren dat de overige landen de Verenigde Staten dankbaar moeten zijn dat zij (de V.S.) een tekort op de betalingsbalans hebben en zodoende andere landen in staat stellen om internationale liquiditeiten aan te houden. De Verenigde Staten moeten volgens hem er dan ook niet naar streven om de betalingsbalans in evenwicht te brengen. Zelfs bekendmaking van het „deficit”-cijfer zou achterwege moeten blijven.

„Indeed, it is out of respect for the valuable international role that the United States is uniquely suited to play, that it should maintain a passive policy with respect to its balance of payments”. Klaarblijkelijk in een poging om het geheel nog enigszins aanvaardbaar te doen schijnen voegt hij er aan toe: „However, the United States would have an increased obligation to maintain stable internal policies”. De andere landen moeten, volgens McKinnon, hun betalingsbalans wel in evenwicht houden en hun pariteit aanpassen aan de werkelijkheid. Zou een land een belangrijk overschot op zijn betalingsbalans hebben, aldus de schrijver, dan zouden de omringende landen hun dollarreserves verliezen en gedwongen worden om handelsbelemmeringen in te voeren of tot devaluatie over te gaan.

„Some collective pressure on the one country whose currency is badly undervalued is necessary to avoid an upheaval. If a formal large appreciation cannot be negotiated than a general move towards flexible exchange rates — the abandonment of fixed parities — is desirable”⁴.

Met alle respect voor de schrijvers, kunnen wij de vorenstaande citaten en de geschriften waaraan zij zijn ontleend, nauwelijks beschouwen als objectief-wetenschappelijk bijdragen tot oplossing van de problemen.

VOORWAARDEN VOOR ONBEPERKTE AANVAARDING VAN DOLLARS

Het is duidelijk dat de schrijvers een uitweg zoeken uit de impasse van de voortdurende Amerikaanse betalingsbalans tekorten en de geaccumuleerde buitenlandse dollarvoorraden, die thans reeds \$ 36 mrd. bedragen. Zij doen dit niet door een oplossing te zoeken voor verbetering van de Amerikaanse betalingsbalans of vermindering van de dollarclaims; zij doen dit door eenvoudig te pretenderen dat de bovenstaande problemen niet bestaan.

Inmiddels valt niet te ontkennen dat de dollar de belangrijkste internationale valuta is. Posthuma drukt dit kernachtig uit wanneer hij schrijft:

„Universally accepted purchasing power nowadays consists of gold and dollars, dollars being the only national purchasing power giving direct access to the largest and most diversified market of goods and services and being freely convertible into gold”⁵.

Dit betekent echter niet dat de dollar onder alle omstandigheden en in onbeperkte hoeveelheden zal worden aanvaard. Dit zal alleen het geval zijn indien niet slechts in theorie maar ook in praktijk de dollar „freely convertible into gold” is. Op het ogenblik is daarvan geen sprake. Dit zou evenwel kunnen worden bereikt door een eenmalige verhoging van de goudprijs met 200%, overeenkomende met de prijsstijging sedert 1934. Tegelijkertijd zou dan de dollar met een bescheiden bedrag gedevalueerd kunnen worden ten opzichte van enige andere leidende valuta's. Opgemerkt dient te worden dat het fungeren als internationale reservevaluta niet inhoudt dat deze valuta nimmer gedevalueerd of gerevalueerd kan worden. Het pond sterling heeft deze rol vele jaren vervuld, ondanks het feit dat zij van tijd tot tijd moest worden gedevalueerd. Voor alle valuta's kan van tijd tot tijd de noodzaak tot aanpassing der pariteit ontstaan.

De bovengenoemde Amerikaanse schrijvers wensen echter dat in geval van een verminderd concurrentievermogen van de dollar, alle andere belangrijke valuta's gerevalueerd worden. Dit is echter weinig anders dan een woordenspel. Het risico verbonden aan het aanhouden van dollars blijft even groot. In geval van revaluatie van andere landen verliezen deze in feite op hun dollarbezit. Niet alleen hebben de dollars minder waarde uitgedrukt in hun eigen geld, maar ook de koopkracht van de dollar zou in dat geval gedaald zijn, gezien de noodzakelijkheid

¹ Aldus wordt sarcastisch opgemerkt in *Barron's* van 8 september jl.

² George N. Halm: *Toward limited exchange rate flexibility*. Essays on International Finance, No. 73, Princeton University 1969, blz. 22, 23.

³ Op. cit.

⁴ Ronald I. McKinnon: *Private and official international money: The case for the dollar*, Essays in International Finance, No. 74, Princeton University, 1969, blz. 32, 34.

⁵ S. Posthuma: „De behoefte aan monetaire reserves en de evenwichtsproblematiek”, *De Economist*, november/december 1966, blz. 723.

van een algemene revaluatie. Het voordeel voor de Verenigde Staten zou echter zijn, dat het geen devaluatie behoeft af te kondigen — hetgeen als een nationale schande wordt beschouwd — en dat de goudprijs constant blijft.

Hoe men de zaak ook wendt of keert, *onbepaalde* aanvaarding van dollars is alleen mogelijk indien deze valuta theoretisch en praktisch converteerbaar is in goud. *Onbepaalde* aanvaarding van een valuta is evenwel geen voorwaarde voor het functioneren daarvan als „key currency”. Het is voldoende dat er genoegzaam vertrouwen bij andere landen bestaat dat de betrokken valuta zonder verlies op korte termijn kan worden verkocht op de valutamarkt. Inwisselbaarheid in goud is daarvoor geen noodzakelijke voorwaarde. Wel noodzakelijk is dat de koopkracht van de sleutelvaluta gehandhaafd wordt, althans dat deze niet meer daalt dan die van andere belangrijke geldeenheden. Toegepast op de dollar betekent dit dat de inflatie in de Verenigde Staten drastisch moet worden verminderd, dat de betalingsbalans in evenwicht moet worden gebracht en dat een oplossing moet worden gevonden voor de \$ 36 mrd. uitstaande dollarclaims. Voor de wegwerking van de \$ 36 mrd. dollarsaldi is er — behalve een goudprijsverhoging — op korte termijn geen oplossing. De centrale banken zullen deze voor onbepaalde tijd moeten aanhouden indien zij de internationale monetaire „harmonie” niet willen verstoren. Het betekent dat men dit probleem terzijde schuift, in overeenstemming met de Angelsaksische filosofie dat de tijd de meeste problemen vanzelf oplost.

Voor een herstel van het evenwicht op de Amerikaanse betalingsbalans zijn de perspectieven weinig hoopgevend. Een devaluatie van de dollar zou hier kunnen helpen, doch deze maatregel is voor de meeste Amerikanen onaanvaardbaar. Misschien zou zij aanvaardbaar kunnen worden gemaakt in het kader van een algemene herziening van de pariteiten, waarbij de dollarprijs van het goud gehandhaafd zou worden. Samuelson denkt ook langs deze lijnen:

„I still think the dollar is somewhat overvalued at the existing parity, and that it would be in the interest of all to have a multilateral realignment of key rates”⁶.

NIEUWSTE VERSIE VAN DE CRAWLING PEG

Inmiddels is de liefde voor de *crawling peg* sterk aan het bekoelen. Dacht men aanvankelijk dat men het beste van twee stelsels had gecombineerd, thans ziet men in dat ook de twee slechtste zijden tot het pakket behoren. Een „bandruimte” van 5% vond men al spoedig te groot, terwijl men tegelijkertijd beseftte dat zelfs 5% per jaar veel te weinig kan zijn om een evenwichtstoestand te herstellen. Men denke aan Frankrijk in 1968 toen praktisch van de ene week op de andere de frank meer dan 10% overgewaardeerd bleek.

De nieuwste versie van de *crawling peg* — indien men daarvan nog kan spreken — is dat de leden van het IMF verplicht worden om de waarde van hun valuta te verhogen of te verlagen indien hun goud- en deviezenbezit een „abnormale” toe- of afname vertoont. In beginsel is dit een veel beter stelsel dan de *crawling peg*. Het betekent echter dat een stuk soevereiniteit door de nationale monetaire autoriteiten wordt overgedragen aan het IMF. Vermoedelijk kan hier wel een oplossing worden gevonden in de vorm van „sterke aanbevelingen” van het IMF aan een bepaald land. Deze aanbevelingen zouden als consequentie kunnen hebben, dat bij niet-opvolging noch het IMF, noch zijn leden aan zo'n land steunkredieten zouden mogen verlenen. Devaluaties zouden op die wijze in vele

gevallen afgedwongen kunnen worden. Revaluaties zouden veel minder gemakkelijk afgedwongen kunnen worden, omdat de betrokken landen geen kredieten nodig hebben.

Een andere moeilijkheid is het vaststellen van wat nu precies een „abnormale” toe- of afname van deviezen is en met welk percentage gedevalueerd of gerevalueerd moet worden. Men is met deze gedachte echter op de goede weg. Eigenlijk komt het neer op het serieus toepassen van de regels van het IMF, die reeds thans inhouden dat van een land verwacht wordt dat deze zijn pariteit zal herzien in geval van een „fundamenteel disequilibrium”. De bedoeling is blijkbaar nogal spoedig een „fundamenteel disequilibrium” te veronderstellen. Men wenst meer frequente, doch kleinere pariteitsaanpassingen. En om deze reden spreken sommigen — ten onrechte — nog van een *crawling peg*.

Onnodig te zeggen dat men, ook bij dit stelsel, in de Verenigde Staten vooral het oog heeft op het afdwingen van revaluaties. Het wekt dan ook geen verbazing dat Dr. Houthakker het stelsel het eerst in een toespraak te Bonn gelanceerd heeft. Dit doet echter niet af aan de gezonde grondgedachte van het nieuwe systeem, of beter gezegd, van de nieuwe internationale monetaire politiek. Naar onze mening is dit de meest positieve en praktische gedachte die in de afgelopen jaren op dit terrein naar voren is gebracht. Afgewacht moet evenwel worden of de verschillende landen werkelijk een aanbeveling tot revaluatie en devaluatie zullen aanvaarden. Maar ook voor het succes van dit stelsel is een voorafgaande algemene „realignment” van pariteiten gewenst.

San Diego (Calif.)

Prof. Dr. H. W. J. Wijnholds

⁶ *Newsweek*, 15 september jl., blz. 84.

Mededelingen

SALZBURG SEMINAR IN AMERICAN STUDIES

Het Salzburg Seminar in American Studies, gevestigd in het Schloss Leopoldskron te Salzburg, zal in 1970 zes cursussen organiseren, waaraan medewerken vooraanstaande Amerikaanse hoogleraren en deskundigen, alsmede enkele Europese gastsprekers. Per cursus worden ongeveer vijf plaatsen voor Nederlanders ter beschikking gesteld. Een gedeelte van de kosten, t.w. een bedrag van \$ 200, komt voor eigen rekening.

<i>Urban problems and planning</i>	11 jan. tot 7 feb. 1970
<i>The European-American relationship</i>	1 tot 21 maart 1970
<i>American management</i>	19 april tot 9 mei 1970
<i>The American theatre</i>	21 juni tot 11 juli 1970
<i>American law and legal institutions</i>	19 juli tot 15 aug. 1970
<i>The future of the university</i>	23 aug. tot 12 sept. 1970

In aanmerking kunnen komen academisch gevormden, thans werkzaam bij wetenschappelijke, culturele, industriële of overheidsinstellingen, alsmede degenen, die door hun werk aanzienlijke kennis en ervaring op het desbetreffende gebied verworven hebben.

Voorkeur wordt gegeven aan een leeftijd van ongeveer 30 tot 40 jaar; grondige kennis van de Engelse taal is vereist. Formulieren en inlichtingen kunnen tot 29 oktober 1969 worden aangevraagd bij het Nederland-Amerika Instituut, Museumplein 4 — Amsterdam, Telefoon: 722280.

Belastingheffing van coöperaties

Het verschil tussen „godsvrede” en neutraliteit

Bij de behandeling van de Vennootschapsbelasting in de Tweede Kamer is gezegd, dat bij het vraagstuk van de belasting op coöperaties twee opvattingen diametraal tegenover elkaar staan, en dat derhalve een middenweg moest worden gekozen, waarmee dan als het ware een „godsvrede” zou worden bereikt.

Enerzijds werd het postulaat van „neutraliteit” in de belastingwetgeving veelvuldig en op velerlei wijze in het geding gebracht en werden de bij dit postulaat behorende verfijningen nog weer eens onderstreept. Zo werd erop gewezen dat het neutraliteitsbeginsel — waarvan de essentie terug te vinden is in artikel 189 van de Grondwet: „Op het stuk van de belasting bestaan geen privileges” — niet wordt aangetast als bij de belastingdruk tussen inkomsten- en vennootschapsbelasting een globaal evenwicht wordt bereikt. Eveneens werd erop gewezen dat het neutraliteitsbeginsel met zich brengt dat het gelijke gelijk moet worden belast en dat ongelijkheid tot adequate aanpassing van het belastingregime kan nopen.

Anderzijds werd de wens van de coöperaties onderstreept, tot handhaving en eventueel tot uitbreiding van het voor hen geldende belastingregime. De „godsvrede” kon uiteraard niet tot stand komen zonder nadere argumentatie van het coöperatieve standpunt, waarbij men niet aan de indruk kan ontkomen dat de Kamer een zodanige vrede te eerder aanvaardbaar achtte, omdat ook hier een globaal evenwicht voldoende zou zijn om met het neutraliteitsbeginsel in het reine te blijven. Het argument om voor de coöperatie een afwijkende regel te maken was, dat de coöperatie in sociologisch opzicht zou verschillen van andere lichamen, omdat zij gezien moet worden als een personen-associatie, die als verlengstuk of als hulponderneming van de bedrijven van de leden optreedt.

De leden van de Tweede Kamer zijn vermoedelijk wat beduusd geraakt door deze sophistiek, want niemand heeft daarop gereageerd. Toch is de gedachtenkronkel niet moeilijk te doorzien. Sociologisch toch is het verschil tussen coöperatie en NV, dat in het ene geval het bezit van het produktiemiddel in handen van de leden is en in het andere geval in handen van de aandeelhouders. De waarde van het produktiemiddel wordt door dit verschil evenwel niet anders. Gaat men nu echter de belastingmaatregel zo inrichten, dat de voordelen (winst) verkregen met het produktiemiddel niet of slechts in geringe mate worden belast als het in handen van coöperatieve leden is, en ten volle als het in handen van aandeelhouders is, dan krijgt het coöperatieve produktiemiddel een meerwaarde, die het van nature niet heeft en die uitsluitend gevolg is van de inrichting van de belasting.

Deze inrichting te motiveren met genoemd sociologisch verschil betekent niet anders dan dat men voorop heeft gesteld dat coöperatief bezit een meerwaarde moet krijgen, hetgeen natuurlijk in strijd met het neutraliteitsbeginsel is.

BEVOORDELING COÖPERATIES

In concreto komt nu de uitwerking van de „godsvrede” er op neer, dat winst welke door de coöperatie wordt ingehouden volledig zal worden belast, terwijl de uitgedeelde winst aan de hand van een ingewikkelde formule gedeeltelijk vrij van belasting zal zijn. De coöperatie zal zodoende met twee verschillende tarieven worden belast en wel één op ingehouden winst van 46%, evenals ieder ander bedrijf, en één op de uitgedeelde winst, afhankelijk van de uitkomst van bedoelde formule. Het spreekt vanzelf dat deze principiële afwijking van het geldende stelsel van de vennootschapsbelasting, waarin de totale winst (ingehouden of uitgedeeld) met hetzelfde tarief wordt belast, voor de coöperaties een speelruimte biedt, welke elke andere belastingplichtige ontbeert.

In het artikel „De vernieuwing van het coöperatieve privilege” van schrijver dezes, opgenomen in het *Weekblad voor Fiscaal Recht* van 1 mei 1969, is een berekening gegeven van de belasting per gulden uitgedeelde winst in verschillende bedrijfstakken voor coöperatieve ondernemingen, als de nieuwe wet in werking zal treden. Betaalt elke zelfstandige handels- en industriële onderneming, vallende onder de vennootschapsbelasting (bij een tarief van 46%), per gulden uitgekeerde winst f. 0,86 aan belasting, door coöperatieve bedrijven zullen per gulden uitgedeelde winst aan belasting moeten worden betaald bedragen, welke variëren van 5 tot 41 cent.

Hoe de coöperatieve paragraaf in het nieuwe ontwerp verder is ingericht willen wij hier in het midden laten. Belangstellenden verwijzen wij naar het genoemde artikel. Hier de willen wij een indruk geven van materiële betekenis van het fiscale coöperatieve regime. Dit is mogelijk geworden omdat de regering, bij monde van staatssecretaris Grapperhaus, voor het eerst enige cijfers heeft genoemd van de opbrengst aan vennootschapsbelasting, verkregen van coöperaties. Volgens zijn mededeling hebben in 1967 de coöperaties, met uitzondering van de coöperaties die in het bank- en verzekeringswezen werkzaam zijn, aan vennootschapsbelasting een bedrag van f. 31.300.000 opgebracht, welk bedrag als volgt werd onderverdeeld: produktiecoöperaties:

suiker	f. 14.000.000
zuivel	f. 120.000
overige (ondergeschikt)	
handelscoöperaties	f. 3.600.000
aan- en verkoopcoöperaties	f. 13.020.000

Gezien de omvang van de coöperatieve handel en industrie zijn deze cijfers reeds prima vista verbijsterend laag en in ieder geval veel lager dan ooit iemand heeft vermoed. Zeker kan gezegd worden dat de klachten van de zelf-

standige handel en industrie — gezien de bedragen, welke deze aan vennootschapsbelasting opbrengen — over verstoring van de concurrentieverhouding door het verschil in belastingdruk, nog veel meer grond hebben dan werd verondersteld.

Ofschoon daarvoor slechts weinig statistisch materiaal te vinden is, willen wij trachten een nadere analyse van de gegeven cijfers te maken. Bij gebrek aan andere mogelijkheden willen wij daarvoor de opbrengst aan vennootschapsbelasting relateren aan de omzet, en aannemen dat de industrie gemiddeld 3% van zijn omzet aan vennootschapsbelasting betaalt¹.

Als wij nu voorzichtigheidshalve voor coöperatieve bedrijven aannemen dat, wanneer zij normaal zouden zijn belast, zij 2% over hun omzet aan vennootschapsbelasting hadden betaald, dan komen wij tot ongelooflijk grote verschillen met de bedragen, die door de staatssecretaris zijn genoemd. Vooreerst valt op, dat de produktiecoöperaties:

strocarton, met een omzet van ca.	f. 75.000.000
vleeswaren en vleesconserven met een omzet van ca.	f. 150.000.000
aardappelmeel met een omzet van ca.	f. 250.000.000,

blijkbaar in het geheel geen vennootschapsbelasting of ten hoogste bedragen van ondergeschikte betekenis hebben betaald. Hierbij zij aangetekend dat de zelfstandige aardappelmeelindustrie volgens onze informaties over haar omzet 3,3% vennootschapsbelasting heeft betaald.

Voor de coöperatieve suikerindustrie geeft de staatssecretaris een bedrag van f. 14.000.000 op. Haar omzet is te stellen op ongeveer f. 430.000.000, zodat de belasting uitkomt op 3,25% van de omzet, terwijl de Centrale Suiker Maatschappij, blijkens haar jaarverslag 3,65% betaalde. Hierbij moge nog worden opgemerkt, dat de coöperatieve suikerindustrie onder het nieuwe regime bij een zelfde winst en een zelfde winstverdeling als in 1967, aanzienlijk minder belasting zal betalen dan onder het oude regime het geval is geweest.

Verder valt op dat de coöperatieve mengvoederindustrie met een omzet van ca. één miljard gulden niet afzonderlijk is genoemd. Zou deze industrie zijn gerangschikt onder het hoofd aan- en verkoopcoöperaties, dan moet bij het door de staatssecretaris genoemde bedrag van f. 13 mln. rekening gehouden worden met de zeer grote omzet die deze bedrijven hebben in granen, kunstmest, landbouwwerktuigen, enz., en dan is het genoemde bedrag buiten elke orde van grootte. Over de mengvoederbereiding alleen zou op basis van 2% reeds een belastingopbrengst van f. 20 mln. te verwachten zijn.

Het frappantst is echter de zuivelindustrie, welke een omzet had van ca. drie miljard en aan belasting f. 120.000 heeft betaald. Op basis van 2% had de belasting in de orde van f. 60.000.000 moeten liggen. Tot eenzelfde uitkomst komt men, uitgaande van de door de coöperaties betaalde melkprijs. Gemiddeld werd door de coöperaties twee cent per liter boven de richtprijs uitgekeerd over een totale hoeveelheid van zeven miljard liter, hetgeen uitkomt op een winst van f. 140.000.000, welke bij normale belasting ook weer een bedrag in de orde van grootte van f. 60.000.000 zou hebben opgeleverd.

De staatssecretaris raamde, dat ingevolge de nieuwe wet de coöperaties f. 10 mln. meer aan belasting zouden gaan betalen. Door aanneming van het amendement-Scholten zal dit bedrag vermoedelijk op de helft of mogelijk nog lager uitkomen, waarbij dan nog komt het bedrag, dat de suikerindustrie minder zal gaan betalen en dat de staats-

secretaris niet in zijn becijfering heeft opgenomen.

De „godswrede” betekent dus materieel dat de wetswijziging voor de belastingheffing van coöperaties niets heeft te betekenen en dat de coöperaties derhalve even weinig aan de kosten van de staatshuishouding blijven betalen, als voorheen het geval was.

CONCURRENTIEVERSTORING BLIJFT

Opvallend is dat geen der Kamerleden enige informatie heeft gevraagd hoe het nu in de praktijk met het neutraliteitsbeginsel gesteld zal zijn. Evenmin heeft iemand gevraagd of en in hoeverre aan de klachten van de zelfstandige handel en industrie tegemoet zal worden gekomen. Toch valt met geen theorie of redenering wég te praten dat, wanneer twee ondernemingen op gelijke markten hun grondstoffen moeten kopen en hun eindproducten verkopen, gelijk bij concurrerende coöperaties en vennootschappen het geval is, het eenvoudig onmogelijk is dat de één de helft van zijn winst aan de staat afdraagt, en de ander niets of bijna niets. De klachten over de verstoring van de concurrentieverhouding, die minister en staatssecretaris na ampele peiling terecht hebben bevonden en die het voornaamste motief hebben gevormd om wijziging van de coöperatieve fiscale regeling voor te stellen, zijn bij de behandeling van het wetsontwerp in het vergetboek geraakt, maar blijven onverkort bestaan. Het bedrijfsleven zou enige afwijking van het neutraliteitsbeginsel beslist wel aanvaardden, omdat een perfecte uitvoering van de vennootschapsbelasting nu eenmaal niet mogelijk is. Als echter wettelijk de ene rechtsvorm veelvouden aan belasting moet betalen van de bedragen, die de ander te betalen krijgt, dan is dat onaanvaardbaar.

Met de bovenstaande cijfers hebben wij een zeer grove indicatie gegeven van de bedragen waar het om gaat, en dat nog slechts voor die enkele bedrijfstakken, waarover gegevens werden verstrekt. Gezien het grote belang dat aan een juiste, billijke en rationele vennootschapsbelasting is verbonden achten wij het noodzakelijk dat een nader onderzoek wordt gedaan en door de regering nadere gegevens worden verstrekt. De regering kan zien hoe in bepaalde bedrijfstakken de coöperatie, gedreven door de stimulans belastingvrij winst uit te keren, te veel uitkeert en daardoor innerlijk verzwakt, terwijl tegelijkertijd de particuliere industrie door de onjuiste concurrentie wordt gedwongen, teneinde toegang tot de grondstoffenmarkt te houden, een te hoge prijs te betalen en dus te weinig winst maakt. Na te gaan is hoezeer de industriële ontwikkeling in bepaalde sectoren of bepaalde streken van het land door de ongezonde concurrentie ten achter blijft. Te berekenen is met hoeveel punten de vennootschapsbelasting omlaag zou kunnen als de gehele handel en industrie naar

(Slot op blz. 962)

¹ In 1967 bracht de vennootschapsbelasting rond 2½ miljard gulden op. Wij nemen aan dat een half miljard daarvan is opgebracht door het bank- en verzekeringswezen en door ondernemingen op het gebied van handel en verkeer, zodat door de industrie is opgebracht twee miljard. Volgens gegevens van het CBS hebben industriële ondernemingen, werkende met meer dan 10 personen, in 1967 een omzet behaald van rond 60 miljard. Nemen we wederom aan dat het grootste gedeelte daarvan onderdeel vennootschapsbelasting valt, dan komt gemiddeld de betaalde vennootschapsbelasting neer op 3% van de omzet. Uit een aantal jaarverslagen van ondernemingen, die zowel de betaalde vennootschapsbelasting als de omzet publiceren, vinden wij cijfers variërende van nul tot 9% zodat ook op grond daarvan een gemiddelde van 3% niet onredelijk lijkt.

Waar bemoeien ze zich mee?

Indrukken van een congres van markt- en opinie-onderzoekers

Er is in de moderne maatschappij een bepaald slag lieden, dat zich bezig houdt met het bestuderen van wat anderen denken, doen en willen. Deze snuffelaars trachten op alle mogelijke manieren er achter te komen wat de mens beweegt, wat zijn houding bepaalt, waar hij vandaan komt en waar hij heengaat. Het merkwaardige van dit slag lieden is dat zij juist hun tegenstanders waarnemen, vragen en klasseren. Zij stellen zich ten doel die ander te helpen in al zijn verlangens en behoeften. Gespannen observeren zij hun tegenpartij en met de modernste middelen analyseren zij de resultaten van die observaties. Met zelfovergave trachten zij hun bazen aan het verstand te brengen welke dingen en diensten moeten worden voortgebracht, zodanig dat deze aansluiten bij de resultaten van die observaties.

Het merkwaardige is dat die tegenpartij het die snuffelaars zo moeilijk

maakt er achter te komen wat ze wil. Wat je haar ook vraagt, zij zegt niet of onbeholpen wat haar interesseert en beweegt. Bovendien ziet zij niet wat er te koop is. En zij doet alsof zij niets hoort. Die tegenpartij eet, drinkt en slaapt, rijdt, vrijt en lijdt zonder zich duidelijk te realiseren waarom, waartoe, hoe, wanneer, waar, enz. enz. Vandaar dat de snuffelaars er een compleet vak van hebben gemaakt om er toch min of meer achter te kunnen komen hoe dat allemaal bij de tegenpartij zit.

Het wordt deze snuffelaars wel kwalijk genomen. Velen onder de tegenpartij zeggen: Waar bemoeien ze zich mee? Ik weet heus wel wat ik wil eten en drinken en waar ik in wil rijden of slapen of zitten; als het maar lekker, aangenaam, prettig, leuk is. Zo er dan geen handgemeen volgt, ontstaat ongeveer de volgende discussie:

S (de snuffelaars): Jullie noemen alleen je individuele behoeften.

T (de tegenpartij): Mijn partijgenoten gaan me niks aan.

S: Eén exemplaar van alle produkten kunnen wij niet maken.

T: Als IK maar lekker leef.

S: Wij proberen zoveel mogelijk gelijke IK's te vinden zodat we toch series kunnen maken.

T: Ik koop toch alleen dat wat mij zint.

S: Dat kan dan inderdaad goedkoper dan wanneer we voor ieder individu produkten gingen maken.

T: Maar dat onderzoek kost toch geld, wie betaalt dat dan?

S: Dat zit in het hele systeem: de kostenvermindering door de series is groter dan de kostenvermeerdering door het onderzoek.

T: Maar jullie doen ook onderzoek naar hoe je ons de spullen kunt aansmeren.

S: Mogen we soms zeggen wat we maken?

T: Jawel, maar houdt het dan bij gewoon zeggen, en doe m'n oren en ogen geen geweld aan met je geklets en vuurwerk.

S: Mijn ervaring is dat je niet luistert als ik mijn spullen niet „breng“.

T: Maar jij „brengt“ meer dan ik behoef!

S: Jij hoeft wat ik breng, dat heb ik uitgezocht.

T: Stik jij, ik eet wat ik lekker vindt en koop wat mij zint, ik laat mij niet beïnvloeden.

S: Ja, jij misschien wel, maar veel reclame-acties hebben zich tot nu toe zelf verkocht, doordat ze uiteindelijk meer opbrachten dan ze zelf kostten. Dat kan alleen maar omdat sommige mensen er wel op ingaan. Misschien ben jij dan een uitzondering.

T: Inderdaad, al die reclame in mijn bus gaat een, twee, drie de vuilnisbak in. Hoewel, laatst was er een reclame-aanbieding van halvarine, je weet wel die margarine met minder vet, dat heb ik direct gekocht. Daar heb ik nu veel plezier van, want dat is iets waar ik nu net behoefte aan had, maar overigens kan al die reclame me gestolen worden.

S: Waarmee dan toch maar gezegd is dat. . . . .

Kijk, lezer dat is het, de marketing en het marktonderzoek worden niet erkend door het publiek. Er heersen waan-

voorstellingen over dit vak. Vandaar dat de voorzitter van WAPOR (World Association of Public Opinion Re-

search), onze landgenoot A. Bakker, op het congres dat begin september in de RAI gehouden werd, een P.R.-actie voor het vak van de markt- en opinie-onderzoeker voorstelde.

-Op dit congres van WAPOR en ESOMAR (European Society for Opinion and Marketing Research) met ruim 800 deelnemers uit 30 verschillende landen, waaronder Oosteuropese, waren de belangrijkste onderwerpen op het gebied van de commercie: de marktsegmentatie en daarnaast de industriële concentraties, de proefmarkt; en op het gebied van het opinie-onderzoek: de onrust onder studenten, het Amsterdamse provo-verschijnsel, de Amerikaanse hippies, de Parijse revolte van mei 1968, de studentenrellen in West-Duitsland en de seksuele omwenteling.

Ook de democratiseringsbeweging kwam op het congres aan de orde; maar niet de spanning, die bestaat tussen het opinie-onderzoek en de „inspraak“. Zou opinie-onderzoek, objectief als het wil zijn, niet een betere vorm van inspraak kunnen zijn dan hearings en sit-ins enz.; of is het een aanvulling op verkiezingen?

MARKSEGMENTATIE SERIEUS

De term marktsegmentatie verdient enige verduidelijking. Uit de verhitte debatten over het motievenonderzoek uit de jaren vijftig is voortgekomen, dat dit soort onderzoek thans door een ieder in het vak is aanvaard als standaardprocedure in elk groot fundamenteel marktonderzoek.

Thans is het dan de zgn. marktsegmentatie die in het middelpunt van de belangstelling staat. Men bedoelt er mede de aanpassing van het produkten-assortiment aan de mogelijkheden aan de afzetzijde. Men dient de samenstelling van de produktenverscheidenheid aan te passen aan de hoegrootheid van het publiek, dat de produkten moet gebruiken. Daartoe is het zaak zodanig grote groepen in het publiek te ontdekken, dat de serie die voor hen bestemd is rendabel wordt. Vandaar dat men op dit gebied spreekt in termen als: „Een gat in de markt“ als men een categorie afnemers heeft ontdekt, die om een produkt zitten te springen.

Uit de tijdschriftenmap

Ter gelegenheid van het onlangs door de European Society for Opinion and Marketing Research (ESOMAR) georganiseerde congres heeft de Universitaire Pers Rotterdam een speciale aflevering van het *Marktonderzoek kwartaalschrift* gepubliceerd, dat gewijd is aan het marktonderzoek in Nederland. Deze aflevering beoogt in een notedop (48 blz.) informatie te verschaffen (in een achttal artikelen) over een aantal specifieke facetten van het Nederlandse marktonderzoek.

Als eerste schrijft J. Stapel over 35 jaren marktonderzoek in Nederland. De relatie tussen het Centraal Planbureau en het marktonderzoek wordt behandeld door Dr. J. H. C. Lisman. Vervolgens somt Drs. Th. Walter een aantal instanties en publikaties op die behulpzaam kunnen zijn bij de verstrekking van benodigde gegevens. De functie van

het Centraal Bureau voor de Statistiek hierin wordt uiteengezet door Dr. J. B. D. Derksen. Drs. J. P. van Schravendijk schrijft over het kwalitatief media-onderzoek in Nederland. Het „Tijdschriftenlezerskring Onderzoek Nederland 1967” wordt nader toegelicht door J. Bosman. Door Drs. A. C. H. Kuypers wordt ingegaan op de werkzaamheden van de door de Bond van Adverteerders en het Nederlands Instituut voor Efficiency opgerichte studiegroep „Advertentie-onderzoek”. Tenslotte geeft Dr. J. van Rees een aantal bespiegelingen over de toekomst van het markt-onderzoek.

(*Marktonderzoek kwartaalschrift*, 2/2; Market Research in the Netherlands, special issue 22nd ESOMAR-Congress, 48 blz., f. 7,50, abonnementsprijs f. 26 p.j.).

Door middel van geavanceerde wiskundige technieken (zoals cluster- en factoren-analyse) ligt het binnen het bereik van de mogelijkheden om op grond van een vrij normale enquête onder het publiek, praktisch toepasbare aanwijzingen te vinden voor het productiebeleid. Dingen waar een jaar of tien geleden nog niet aan werd gedacht.

Twee uitdagingen houdt deze ontwikkeling in. Allereerst dienen wij de

toepassing van computers gewoon te gaan vinden. Het lijkt mij, dat er op dit gebied nog veel gepopulariseerd kan en moet worden. Ten tweede: in tegenstelling tot de ontwikkeling van het psychologisch onderzoek — in welks beginjaren de vlammen tussen voor- en tegenstanders op ESOMAR-congressen hoog oplaaide — is het onderwerp van de marktsegmentatie zo serieus, zo dood serieus, zo saai. Wie maakt zich er nu druk over, of het segmentatie-onderzoek bij A of bij B begint?

NIEUWS — BEWEERD, SOMS BEWEZEN

Er werd vrij veel nieuws gebracht. Eerst al in de congresboeken, die in totaal zo'n 900 pagina's beslaan (ze werden heel keurig ca. 3 weken van te voren aan de deelnemers toegezonden); vervolgens in de lezingen zelf en tenslotte in de discussies. Dan heb ik nog niet gesproken van de wandelgangen en de sociale evenementen (waar veel zaken werden gedaan).

Het vaknieuws dat gekocht werd liep uiteen van losse beweringen, die de persoonlijke mening van de spreker weergaven, via hypothesen en ervaringsgegevens, tot keihard geteste waarheden. Hieronder geef ik enige van dergelijke conclusies weer, waarbij de bewoordingen zo nauwkeurig mogelijk de mate van toetsing van het nieuws weergeven. Het viel op, dat de WAPOR-sprekers meer persoonlijke participatie toonden d.w.z. subjectiever waren (niet allemaal) en de ESOMAR-sprekers het onderzoek meer lieten gelden (niet allemaal).

● „Als iemand zegt wat hij meent is het nog niet altijd zo, dat hij meent wat hij zegt”. Ervaring van de Engelsman Sampson over de moeilijkheden bij open vooronderzoek.

● De Amerikanen Hartly en Krugman toonden aan, dat een serieuze boodschap via de televisie gebracht vaak beter werkt, indien dat rustig, zonder veel drukte en zonder veel nadruk gebeurt.

● De Amerikaan Worcester zag een groot bezwaar in het feit, dat de neger thans via de televisie dagelijks wordt bewust gemaakt, dat hij arm (vakwoord: a-typisch) is!

● De Amerikaanse Mrs. Hacker poneerde de stelling, dat er merkwaardige rolwisseling plaats vindt tussen geestelijken en hippies, nl. dat de eerstgenoemde wereldlijker trachten te worden en de laatstgenoemde juist minder wereldlijk. Zij indiceerde op grond van een schriftelijke enquête onder geestelijken van de gehele Joods-Christelijke traditie in een Amerikaanse staat, dat er onder hen ambivalente gedachten heersen over de hippies. De meeste geestelijken ontzegden de hippies niet een onbewust religieus streven.

● Uit een onderzoek van een team uit Zweden bleek, dat de opgaven van mannen en vrouwen over het gebruik van voorbehoedemethoden vrij sterk uiteenlopen.

● Minister de Block was heel vriendelijk in zijn openingsspeech: hij vatte de marketing-gedachte eenvoudig samen in de opmerking, dat het de taak van de moderne ondernemer is om producten voor markten te vinden en niet markten voor producten.

● De Engelsen Burrows en Lyan trokken de volgende conclusie uit een onderzoek: een voortdurende stroom van informatie van een ondernemer naar de financiële wereld zal de prijsvorming van de aandelen, zodra er een bod gedaan wordt, ten goede komen.

● Verder kwam onze landgenoot Prof. van Tulder aan het woord over een experiment met een produkttest, waarbij de gebruikelijke vriendelijkheid van de respondenten werd behandeld.

● Jenkins en Kendall bespraken het onderzoek in 20 landen over de introductie van het wolmerk.

● De Engelsman Twyman sprak over wat hij gevonden had over het televisieverkeer: de meerderheid van het Engelse publiek zet de televisie al of niet aan op grond van hun gewoonten; dat gegeven zijnde kiest men pas het kanaal.

● De Belg Gijjs heeft in een vooronderzoek aanwijzingen gevonden, dat de Europese gedachte er eerder een is van het voorkomen van gevaren dan van enthousiasme voor een ideaal. Kinderen van 11 à 12 jaar die in de EEG leven, schijnen de Europese gedachte niet meer aan te hangen dan jongeren van 19 à 20 jaar, zulks in tegenstelling tot een aanvankelijke hypothese.

● De Engelsen Tuck en Nelson toonden veelbelovende uitkomsten van een experiment met betrekking tot het probleem van het verband tussen houdingen en gedrag volgens de theorie van Fishbein.

● Onze landgenoot t Hart presen-

Geld- en kapitaalmarkt

GELDMARKT

De week van 15 t/m 22 september was een rustige periode voor de markt. De bankpapiercirculatie liep beperkt terug, de banken verdisconteerden voor f. 154 mln. aan schatkistpapier aan de Nederlandsche Bank, maar lieten tegelijkertijd hun bij de Bank opgenomen voorschotten met f. 66 mln. dalen, terwijl hun tegoeden bij de circulatiebank met f. 34 mln. stegen. De Schatkist was in staat bij de circulatiebank ondergebracht schatkistpapier af te lossen; de post „Wissels enz. gekocht” op de weekstaat, waarop de mutaties ingevolge het gebruik van het seizoenarrangement worden gebracht, liep althans met f. 71 mln. terug. Ten slotte liet de goud- en deviezenvoorraad slechts een stijging met f. 22 mln. zien. Zoals men ziet alle slechts bescheiden mutaties, waardoor in de fundamentele positie van de markt slechts geringe wijziging kwam.

Het totaal uitstaande bedrag aan schatkistpapier is sedert ultimo 1968 weinig veranderd. Eind december stond aan promessen en biljetten voor f. 6.233 mln. uit. Op 22 september 1969 was dit bedrag f. 6.202 mln. Waarin zich wél een verschuiving heeft voltrokken is het deel van het uitstaand papier dat zich in de open-marktportefeuille van de Nederlandsche Bank bevindt. Het bedrag bedroeg eind vorig jaar f. 1.613 mln., op 22 september jl. f. 1.190 mln., een daling derhalve met f. 423 mln. Overigens is uitgifte van schatkistpapier niet meer de enige manier, waarmee de Schatkist zich van korte middelen voorziet en zich daardoor inflatoir financiert. Korte kasgeldleningen worden tegenwoordig frequent en in grote bedragen opgenomen.

KAPITAALMARKT

Institutionele beleggers vormen de voornaamste aanbidders op de kapitaalmarkt. Gegevens betreffende de beleggingen van deze instellingen zijn dan ook van grote betekenis om de gang van zaken te volgen. Helaas komt de desbetreffende statistiek met vertraging uit. De meest recente cijfers betreffen eind 1967:

	Eind 1966 (in f. mln.)	Eind 1967 (in f. mln.)
Vaste goederen	3.451	3.988
Hypotheeklen	12.007	13.172
Effecten	14.325	15.427
Onderhandse leningen	31.157	35.518
Voorinschrijfrekeningen	1.629	1.330
Totaal	62.776	69.643

Meer dan de helft van de totale beleggingen heeft op de markt voor onderhandse leningen plaatsgevonden. Hierop volgen met 22% der beleggingen de effecten en daarop met bijna 19% de hypothecaire leningen. Vaste goederen vormen wat het absolute bedrag betreft een belegging van betekenis, waarbij de sterke relatieve stijging in de laatste jaren opvalt.

Onder de verschillende categorieën beleggers zijn de pensioenfondsen de grootste met een balansbedrag van f. 25 mrd. Levensverzekeringmaatschappijen volgen op enige afstand met bijna f. 16 mrd. De landbouwkredietinstellingen met bijna f. 10 mrd. en de algemene spaarbanken met f. 6,6 mrd. dragen eveneens in belangrijke mate tot het totaal bij.

KOERSSTAAT

Indexcijfers aandelen (1963 = 100)	30 dec. 1968	H. & L. 1969	19 sept. 1969	26 sept. 1966
Algemeen	121	130 — 108	116	116
Internationale concerns	127	138 — 113	123	113
Industrie	119	129 — 107	114	110
Scheepvaart	89	94 — 80	81	113
Banken en verzekering	98	127 — 97	110	112
Handel enz.	122	133 — 105	111	111

Bron: A.N.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen ¹		f. 182,90	f. 164,90	f. 164,60
Kon. Petroleum	f. 182,90		f. 164,90	f. 164,60
Philips	f. 59,40		f. 62,40	f. 63,05
Unilever, cert.	f. 125,30		f. 111,40	f. 110,60
Zout-Organon	f. 181,50		f. 147,—	f. 147,10
Hoogovens, n.r.c.	f. 101,80		f. 106,30	f. 107,10
A.K.U.	f. 123,20		f. 123,25	f. 123,20
AMRO-Bank	f. 61,20		f. 53,50	f. 54,10
Nat. Nederlanden	f. 72,70		f. 93,10	f. 98,90
K.L.M.	f. 212,—		f. 206,50	f. 206,—
Robeco	f. 243,30		f. 242,10	f. 243,50

New York			
Dow Jones Industrials	945	830	824
Rentestand			
Langlopende staatsobligaties ² ..	6,63	7,94	8,11
Aandelen: internationalen ³	3,4		3,9 ²
lokale ³	3,9		4,5 ³
Disconto driemaands schatkist- papier	5	6	6

¹ Aangepast voor kapitaalwijzigingen.

² Bron: Amsterdam-Rotterdam Bank.

³ Eind september.

Prof. Dr. C. D. Jongman

terde (en propageerde terecht!) een eenvoudige methode voor classificatie van gezinnen naar de sociaal-economische status, door te schalen op produkten in bezit en in gebruik.

● De Fransman Marc pleit voor on-

derzoek, waarbij het waarnemen (kijken, lezen) van media direct wordt gekoppeld aan het bezit en het gebruik van produkten, zonder tussenschakeling van andere classificaties van consumenten.

Het was een goed georganiseerd, goed gehuisvest, serieus, maar vrij saai congres, waar veel groten uit het vak aanwezig waren, en ook veel hele-jonge vakgenoten.

Dr. L. A. van der Linden

(Vervolg van blz. 958)

dezelfde maatstaf zouden worden belast om eenzelfde bijdrage te leveren in de kosten van de staatshuishouding. Eveneens te berekenen is welk extra bedrag aan vennootschapsbelasting zou worden verkregen bij handhaving van eenzelfde tarief voor allen.

Naar onze mening zou het aanbeveling verdienen dat de Eerste Kamer het ontwerp van wet op de vennootschapsbelasting verwerpt en de regering verzoekt om de voor onze economie belangrijke gevolgen, voortvloeiende uit de vennootschapsbelasting, nader te bestuderen. Zonder twijfel zal dan een beter, maar bovenal een rationeler ontwerp ter tafel kunnen komen, dan wat thans ter goedkeuring voorligt.

Drs. L. B. Padmos

(De heer Padmos is Directeur van de Stichting voor Nederlandse Zelfstandige Handel en Industrie. *Red.*)

Beleggings-voorlichting:

aan hen die zich thuis willen oriënteren stelt de AMRO Bank de volgende publicaties kosteloos ter beschikking:

- AMRO Beursnieuws (wekelijks, met veertien-daagse bijlage)
- Kerngetallen van Nederlandse effecten
- De Obligatiegids.

Beleggings-adviezen:

de honderden kantoren van de AMRO Bank staan te uwer beschikking voor individuele beleggings-adviezen en portefeuilleonderzoek.

AMRO BANK
AMSTERDAM - ROTTERDAM BANK

SA 468

GEMEENTE NIJMEGEN

Wegens interne promotie van de huidige functionaris bestaat bij het financieel-economisch bureau van de afdeling Financiën een plaatsingsmogelijkheid voor een

jong bedrijfseconoom

(met enige jaren ervaring)

Tot de taak van het bureau behoort onder meer:

- ★ de financieel-economische beoordeling van de begrotingen van diensten en bedrijven;
- ★ het analyseren van de verschillen tussen begroting en werkelijkheid;
- ★ het uitvoeren van diverse bedrijfseconomische studies ter ondersteuning van het beleid op korte termijn.

Salaris nader overeen te komen.

Een psychologisch onderzoek behoort tot de selectie-procedure.

Sollicitaties binnen 14 dagen te zenden aan het hoofd van de centrale afdeling Personeelszaken, Stadhuis, Nijmegen, bij wie ook nadere informatie kunnen worden ingewonnen.

Op de enveloppen vermelden: Vacature 150.

BOEKENNIEUWS

„Staatsinrichting en Staatsbestuur” door Dr. J. R. Thorbecke, bewerkt door Dr. J. P. Duyverman. S. Gouda Quint, Arnhem, z.j., 120 blz.,

Deze publikatie van Dr. Duyverman, verschenen ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de uitgeefster en van een voorwoord voorzien door de minister van Justitie, Mr. C. H. F. Polak, bevat de aantekeningen van de jonge hoogleraar Thorbecke over twee onderdelen van zijn college „Statistiek” in Gent in de jaren 1826 e.v. De „Statistiek” was blijkens zijn intree-

rede van 4 oktober 1825 een nieuwe wetenschap, die beoogde een voorstel-ling te geven van een staat op een bepaald ogenblik. In het onderdeel „Staatsinrichting” zijn voor de huidige lezer het interessantst de beschouwingen over de verschillende regeringsvormen en de nog steeds behartenswaardige opmerkingen over de auto-nomie der plaatselijke overheden en

vooral over de vrijheid van drukpers. Het veel omvangrijker onderdeel „Staatsbestuur” behandelt, naast de organisatiestructuur van het bestuurs-apparaat, de leer der openbare finan-ciën. Dit laatste onderdeel, dat ca. de helft van de collegestof omvat, wettigt de bespreking van het resultaat van Dr. Duyvermans niet gering te schatten arbeid in dit tijdschrift.

De colleges vormen voor de lezer van nu curieuze lectuur en in het licht van de problemen waar minister Witte-

veen en staatssecretaris Grapperhaus zich voor gesteld zien, wekken zij, bij wie daar gevoelig voor is, sterke nostalgische sentimenten op. Bij de inkomensbronnen van de overheid wordt uitvoerige aandacht gegeven aan de domeinen en de regalen. We leren dat het verkopen van bos door de overheid nóg minder raadzaam is dan de verkoop van landerijen en dat het registratierecht een onnutte en het „regaal van de jagt” een nuttige zaak is. Soms is de lectuur bepaald vermakelijk. Zo vinden we het volgende pleidooi voor terughoudendheid in het opleggen van belastingen op de „noodwendigste” levensmiddelen:

„De gemeene arbeiders, geen ander inkomen hebbende, dan hetgeen tot hun noodwendig levensonderhoud wordt vereischt, en gedwongen, om de belasting van dit noodwendige te voldoen, zullen tot gebrek worden gebragt, dat hun aandeel allengs zal doen afnemen. Daar men evenwel den arbeid en de handen dezer

mensen behoeft, zoo zal in dezelfde mate als..... het aanbod van arbeid afneemt, het loon moeten worden verhoogd, en dus de belasting inderdaad terugvallen op die, welke den arbeid dezer menschen behoeven. Men zou dan beter gedaan hebben, met aan dezen van den beginne af op te leggen, hetgeen zij ten laatste toch moeten dragen. Of het gebrek zal de armen noodzaken, om zich, zonder de vermindering van hun aantal, en de daarop volgende verhooging van hun loon af te wachten, dadelijk door *bedelarij* een inkomen te verschaffen; en zoo zal wederom de belasting wezenlijk door diegenen betaald worden, welke ze door weldaden steunen.”

Toch heeft het betoog, wanneer we van dergelijke uitingen van de tijdsgeest afzien, iets wat de huidige lezer bijzonder aanspreekt. Het is bondig en zakelijk, duidelijk en concreet. Zo worden de merites der verschillende leningstypen in kort bestek zeer helder uiteengezet en hetzelfde geldt voor de grondbeginselen en merites der onder-

scheidene belastingen. Met name over dit laatste onderwerp treffen we een aantal beschouwingen aan, die me in al hun nuchterheid nog steeds zeer lezenswaard voorkomen. Tenslotte zijn de colleges — in het begin van de vorige eeuw, dunkt me, geen geringe verdienste — royaal met cijfermateriaal gedocumenteerd. Of het nu over het inkomen uit domeinen en regalen of over de rente van de staatsschuld gaat, over de uitgaven van de civiele lijst of de defensielasten, over de troepensterkte of het aantal schoolgaande kinderen, steeds worden voor een groot aantal landen de overeenkomstige cijfers bijeengebracht. Thorbecke draagt als het ware het materiaal aan voor wat de beoefenaren van het huidige vak „Statistiek” een cross-section-analyse zouden noemen.

R.I.

VRIJE UNIVERSITEIT TE AMSTERDAM

Bij het Bureau der Universiteit
is vacant de functie van

Statisticus

Gedacht wordt aan een allround statisticus met een ruime ervaring op gevarieerd statistisch terrein en met belangstelling voor het wetenschappelijk onderwijs.

Goede contactuele eigenschappen zijn in deze functie onmisbaar. Bekendheid met moderne informatie-verwerkende systemen is een aanbeveling.

De salariëring zal, afhankelijk van opleiding en ervaring, liggen tussen f 1.434,- en f 2.283,- per maand.

De Algemene burgerlijke pensioenwet is van toepassing, terwijl de premie AOW/AWW voor rekening komt van de Vrije Universiteit.

Eigenhandig geschreven sollicitaties, vergezeld van curriculum vitae en met opgave van godsdienst te richten aan het Hoofd van de Afdeling Personeelszaken Vrije Universiteit, De Boelelaan 1115, postbus 7161, Amsterdam.

Mededelingen

STUDIEBEURS ALBERT HEIJN

Albert Heijn N.V. te Zaandam stelt telken jare één Albert Heijn-studiebeurs ter beschikking. De studiebeurs is groot f. 10.000 en heeft ten doel de ontvanger daarvan in staat te stellen een studie te verrichten over goederen en/of diensten distribuerende bedrijven en speciaal over die bedrijven, die de detailhandel in levensmiddelen uitoefenen.

De studiebeurs kan worden toegekend aan hem of haar, die het doctoraal examen in enige faculteit met goed gevolg heeft afgelegd en die bij zijn of haar studie daadwerkelijk heeft getoond belangstelling te bezitten voor de goederen en/of diensten distribuerende bedrijven en speciaal voor die bedrijven, die de detailhandel in levensmiddelen uitoefenen. Gegadigden dienen de Nederlandse taal in woord en geschrift te beheersen.

De Raad van Bestuur van Albert Heijn N.V. besluit over de toekenning van de studiebeurs op voordracht van een Comité van Keuze. Dit Comité doet telken jare aan de Raad van Bestuur zo'n voordracht, tenzij het voor het doen van een voordracht geen termen aanwezig acht. Het Comité is als volgt samengesteld: Prof. Dr. J. F. Haccoû te Amersfoort, Ir. A. G. Maris te Den Haag, Mr. J. Meynen te Velp, Prof. Dr. G. M. Verrijn Stuart te Amsterdam en A. Heijn te Bennebroek.

Door aanvaarding der studiebeurs verbindt de ontvanger zich een in overleg met het Comité van Keuze overeengekomen studieprogramma te volvoeren en tussentijds het Comité op de hoogte te houden over de voortgang van de studie.

Aanmelding dient voor 31 december 1969 te geschieden bij het Secretariaat van de Raad van Bestuur van Albert Heijn N.V., Westzijde 26 te Zaandam, alwaar ook de nodige inlichtingen kunnen worden ingewonnen.

STADHUIS

Burgemeester en wethouders van Rotterdam roepen sollicitanten op voor de functie van

plaatsvervangend hoofd van de secretarieafdeling economische aangelegen- heden en openbare nutsbedrijven

Deze afdeling is o.m. belast met de voorbereiding van het gemeentelijk beleid met betrekking tot de openbare nutsbedrijven en verschillende andere diensten en bedrijven en met het treffen van voorzieningen ter verzekering van de uitvoering van bestuurlijke beslissingen op dit terrein.

Voor deze functie worden vereist een brede algemene ontwikkeling en een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding in financieel-economische c.q. juridische richting (b.v. G.A.II), ruime praktische ervaring in een soortgelijke functie, alsmede een gedegen inzicht in de gemeentelijke verhoudingen.

Een psychologisch onderzoek behoort tot de selectieprocedure.

Benoeming vindt plaats in de rang van hoofdadministrateur.

Salarisgrenzen: f 2.283,-- - f 3.205,-- per maand.

Aanstelling boven het minimum is mogelijk.

Sollicitaties met uitvoerige vermelding van levensloop en referenties binnen drie weken te richten tot burgemeester en wethouders en te adresseren aan de chef van het Bureau Personeelvoorziening, stadhuis, Rotterdam, onder nr. 615/0936.

Gemeente
Rotterdam